

KOINONIA
XXIX. évfolyam 4. szám
2022. április

Bulányi Gy.: Csak ügyes a Sátán, vagy...?	5005
Farkas I.: A nagy játszma	5007
Áts A.: Becsület vagy boldogulás?	5011
Faragóné B. M.: Becsület vagy boldogulás?	5012
J. Krishnamurthi: A jelenlegi krízisről	5012
Bulányi Gy.: Közös nevező	5013
Dóry I.: Hozzászólás...	5015
J. Krishnamurthi: Végső szabadság	5016
Simonyi B.: Hat évtized múltán (III.)	5020
Gromon A.: Szemlélődés vagy aktivitás?	5026
Bulányi Gy.: Virágvasárnap...	5028
Bulányi – Paetzke: A katolikus...	5031
Kovács L.: Homília	5035
NYILATKOZAT	5037
Habos L.: Versek	5037

«Az emberi elköteleződés foltváirata – családukkért

lejegyezték volna Jézus szavait. Ezek a szavak csak szájhagyomány után jutottak el a Forrás szerzőjé(i)hez. 5. Ez tehát a közvetlen forrása Máté mára rendelt, fel is olvasott szövegének.

6. Jézusban alakulhatott a beszámoló anyaga – az értekezés, ami a pusztában történt – a beszámoló elmondásának a napjáig.

7. Akik hallották beszámolóját, azokban is alakult a beszámoló anyaga a Forrás lejegyzéséig eltelt évtizedek, nagyjából harminc-nyolcvan év alatt.

8. Máté újra formálta a Forrást, és nem egészen úgy számolt be, mint Lukács, akinek ugyanaz a Forrás volt a forrása.

9. Az utánuk következő századokban a kódexeket másolók nem mindenben követték azt a kódexet, amelyet másoltak.

10. Ma itt, Adyiligetben egy öreg pap elmondja Nektek, hogy mit gondol ő erről a szövegről.

11. Az elmúlt 65 év során már nagyon sokszor beszéltem erről a mai szövegről, és soha nem olvastam fel, amit az előző alkalommal mondtam.

12. Tehát ugyanolyan egyszeri szöveget fogok mondani, amilyen egyszeri, és az azonnali lejegyzéshiány következtében egyszeri és

HÚSVÉT ELŐTT...

nehéz, szomorú léptek,

Húsvét előtt... zokogó, bús miértek,

Húsvét előtt... ajtókat, keményeket,

zártak,

Húsvét előtt... arcok, fakóra váltak,

Húsvét előtt... szívek, üres-szegények,

Húsvét előtt... kihamvadott remények,

Húsvét előtt... egy nagy „Minden

hiába!”

Bús eltemetkezés az éjszakába.

De húsvét lett! Feltámadott a Mester!

HÚSVÉT UTÁN... el a gyással,

könnyekkel!

Húsvét után... futni a hírrel frissen!

Húsvét után... már nem kérdezni mit

sem!

Húsvét után... új cél és új sietség!

Jézus él! Nincs út, mely messze esnék!

Húsvét után... erő, diadal, élet!

Csak azokért sírjunk húsvéti könnyet,

Akik még mindig húsvét előtt élnek,

(Túrmezei Erzsébet)

BULÁNYI GYÖRGY

**CSAK ÜGYES A SÁTÁN, VAGY
SIKERES IS?**

(NAGYBÖJT 1. VASÁRNAP)

Mai szövegünk időrendje:

1. Jézus a megkeresztelkedés után kimegy 40 napra a pusztába, és ott értekezik az ördöggel.

2. Jézus valakiknek beszámol erről az értekezésről, mert különben nem tudnánk róla.

3. A *Forrás*nak nevezett logion-gyűjtemény őrizte meg Jézus beszámolóját: s ezzel szöveg is lett az értekezésből.

4. Ki tudja, hány közvetítő adta az értekezést tovább, hiszen egyszer sem olvassuk, hogy a tanítványok

megismételhetetlen Jézus beszélgetése az ördöggel a pusztában.

Mindezt bevezetőül mondtam el. Abból a célból is, hogy érzékeltessem, mennyi a lehetősége annak, hogy sikeresen számoljak be Nektek arról, hogy mi is történt a pusztában, mi is hangzott el az érkezők közt lefolyt beszélgetésben. Nem áltathatom magam azzal, hogy hiteleset tudok nyújtani. A hiteles beszámoló valószínűsége a nulla és a száz értéke közt mozog. Elfogadom, hogy hozzám a mai napon Máté szövege jutott el, s erről a szövegről mondom, amit tudok. Ha hiteles a beszámoló, ha nem.

Mindenekelőtt teszek egy megállapítást. Ha nem történt volna meg a beszélgetés az ördöggel, ha Máté meg Lukács csak elibe biggyesztettek volna evangéliumuknak egy kitalált összefoglalást arról, hogy miről is szól majd az a jóhír, melyet továbbadnak, mindenképpen kiválóan oldották meg szándékukat. Hát nem a gazdasági csodáról, nem a tapsot kiváltó bűvészmutatványról s nem a világ feletti uralom megszerzéséről fog szólni örömhírük, Jézus örömhíre. Nem arról, hogy hogyan lehetünk elismertek a Sátán segítségével. *Nem, hanem arról, hogy mire és mennyire juthat az ember a világban, még ha éppen az Isten Fia is.* Mire? Hát a Golgotára, a csúfos kivégzés helyére. Mert hát a jóhír, az evangélium az írásműveknek – az a fajtája, amely beszámol Jézus működéséről, s amely írásmű a kezdetek után a kivégzési fejezetekhez ér, megtoldva egy egészen rövid jelentéssel a feltámadásról. Működés, kivégzés, feltámadás – ennyi az evangélium irodalmi műfaja.

Kit dicsérek meg ezzel a megállapítással. Csak feltételesen a Forrást meg a két evangélistát. De feltétlenül kit? Hát a Sátánt. Nagyon ügyesen oldotta meg a feladatát. Ha sikerrel is oldotta volna meg, akkor nem volna evangélium műfaj. Akkor Jézus nem került volna keresztre, s nem lett volna evangélium műfaj. Akkor mi lett volna? Jézus nem tanította volna azt, amit tanított. Nem is került volna keresztre. Csinált volna kövekből kenyeret, megtapsolták volna, és kitérta volna trónjából Heródest, s maga ült volna bele. S tudnánk róla, meg nem is, de semmiképpen nem lenne jóhírünk. De van, mert a Sátán csak ügyes volt, de nem sikeres. Nem, mert ügyetlenségének következtében csak itt van előttünk Máté szövege, s válaszolunk lehet nekünk is a Sátán felajánlásaira.

Mit válaszolunk? Azt, amit Jézus? A jóhír szövege a kezünkben. Meg még valamink van: a kétezer esztendő keresztény története. A kérdés csak az, hogy mi köze van e kettőnek, a jézusi válasznak s a mi válaszunak egymáshoz.

Dosztojevszkij, az orosz regényíró szembesül ezzel a kérdéssel. Az inkvizíció nagy alakja, Torquemada letartóztatja a 16. században újra megtestesülő Jézust, és megmagyarázza neki, hogy menjen vissza oda, ahonnan jött. Menjen vissza, mert a jóhír nem megvalósítható. Ami lehetséges, azt csinálja az egyház. Mi lehetséges?

A hatalom megragadása, s az emberiség életének hatalmi irányítása. Pontosan az lehetséges, amit a Sátán felajánlott Jézusnak a pusztában, és amit Jézus visszautasított.

Szembesülnünk kell tehát a kérdéssel, hogy a történelmi kereszténységnek van-e valami köze ahhoz, amit a jézusi jóhír tartalmaz? Lehetséges válaszok:

1. Semmi köze sincs.
2. Van azért valami, mert nem tagadjuk, hogy az lenne az igazi, amit Jézus képviselt, de hát az ember olyan gyarló, hogy enged a 48-ból. Végeredményben Torquemadának igaza van, mert a szövegeket ki nem törülve az evangéliumokból kidolgoztuk azokat a kompromisszumokat, melyekre képesek voltunk. Tettük azt, amire képesek voltunk, s amit az egyház csinált: a trón és oltárszövetségét. A császárral-királyjal karöltve csaptunk bele a Sátán tenyerébe.
3. Mire megyünk azzal, hogy bevalljuk, hogy csak azt tudtuk csinálni, amit Jézus előtt is tudott csinálni a történelemben az ember? Hát inkább nem valljuk be, s úgy teszünk, mintha lehetséges volna az, amit Jézus mondott, csak a mi gyarlóságunk az akadálya a megvalósulásnak.
4. Egyszerűbb, ha csak fenntartjuk azt, amit lehet, s nem mondjuk Jézusnak, ha újra eljön, hogy menjen vissza oda, ahonnan jött.
5. Persze, hogy ennek a hazudozásunknak az a következménye, hogy hitelét veszti az egyház azok előtt, akik remélnék a jézusi vagy nem-jézusi, de kétségtelen eszmények megvalósulásában. Persze, hogy a további folyomány pedig az, hogy le kell etrekeznünk a jézusi eszményekben hívőket. Szerencse, hogy már meggyilkolni nem tudjuk őket, mert nem rakhatunk már máglyát alájuk.
6. S ezen a ponton mutatkozik meg Szent Pál ragyogó ötlete – mondhatom azt, hogy zsenije –, mely szerint Jézus már mindent rendbe tett azzal, hogy halálával kiengesztelte az Atyát, s most már jár nekünk az üdvösség a szerető Isten nekünk megbocsátó kegyelmi ténye ellenében. A baj csak az, hogy nem jött el újból Jézus. Azért baj, mert ha eljött volna, megint keresztre kellett volna feszítenünk bizonyítva vele, hogy Pál ötlete csak fikció. Csak fikció, mert kereszthalálával Jézus nem oldott meg semmit sem, és minden maradt a régi.

7. Ha így történnék, akkor Pállal és az egész történelmi hagyománnyal szemben tagadnánk Jézusi isteni tekintélyét. Állítanánk, hogy Jézus is csak jószándékú álmódzó ember, mint mi is akárhányan. Ezzel pedig eljutunk oda, ahova Vörösmarty is eljutott: hogy *az ember sárkányfog vetemény és nincsen remény, nincsen remény.*

8 Ezzel pedig kiszolgáltatjuk az emberiséget azoknak, akik megpróbálják fegyverekkel rendbe tenni az emberi rendtelenségeket, s még többet gyilkolnak, mint amennyit a keresztények gyilkoltak, s nukleáris katasztrófával, újrakezdehetjük az emberi civilizációt a

köbaltánál, hogy pár ezer év múlva egy újabb civilizációval újra odajussunk, ahol most vagyunk.

9. Mindezt Szabó Lőrinc már előttem végig gondolta húsz éves korában és 80 esztendővel ezelőtt:

Nézd új jakobinusok állnak a Volga vizénél.

S már csattog az új urak ostora új rabokon.

Új rabok, új börtön, új éhség.

Újra hiába zökkent régi sínéről újabbra az emberiség.

Új függönyök mögött pereg az ember tragédiája

s üres egekbe vezérli a bűn a szeretet dalát.

10. Ezek után már csak egy marad hátra... Isten vagyok én, hogy hordjam az ő gondját? Nem vagyok. Majd tudja, hogy mit lehet csinálnia velünk, s majd tudjuk, hogy mit kell csinálnunk nekünk. Vagy egyszerűbben: Úgy még sohasem volt, hogy valahogyan ne lett volna.

Most pedig bepillantok a kandi jövőbe. A vasmisémen elmondtam, hogy mit csinálna Jézus az emberiség jelen helyzetében, ha most újra megtestesülne. Nem Izraelben, hanem itt, a Duna-Tisza tájon. Kaptam rá egy prédikációmát megértő, értékelő szöveget. Azt, hogy nemcsak birkát, lehet gulyát is tartani.

Hát ez a levél az egyik példám arra, hogy mindig lesz valahogyan. Van még egy második is. Megvolt a második vasmisém is – rendtársaim számára. Majd beszámolok róla, de nem most. A harmadikról mondok valamit, amely Sashalmon volt a szokásos alkalommal, a hó utolsó vasárnapján. Az áldás előtt, a mise végén kérdés-felelet formájában Áts Bandi és Bisztrai Gyuri átismételték prédikációmnak legfőbbnek gondolt tartalmait. Utána átmentünk a templom mögötti Közösségi házba, s vetített képek formájában megismertük a sashalmi Bokor-közösségek életét, nyaralásait. Meg is köszöntöttek, kaptam is egy palack jó bort, melynek megivása céljából elmentünk Gyuriékhoz: Évi, Gyuri, Virág, Dani, Ida és Imre, Csaba meg én. Összesen nyolcan. Az utolsó metrót még elértük Gyuri kocsijával.

Ezen az estén adtam elő a második példám. Ennek hőse egy nő. Még igen ifjú, a Bokor negyedik nemzedékének tagja. Még csak hét éves, és Vincze Bori a neve. Apja Péter, anyja meg Kati. Gyermeket várnak, az ötödiket. Péter húga, Eszter egy hétvégen elviszi magához a négyet, hogy a szülők szusszanhassanak egyet. A négy gyerek Eszteréknél arról vitázik, hogy az ötödik fiú legyen vagy lány. A jelen helyzet: két fiú és két lány. A fiúk fiút akarnak, a lányok lányt. Nem tudnak megegyezni. Végül is Bori oldja meg a problémát: Mindegy, hogy most mi születik, mert nekik összesen nyolc testvérre van szükségük: négy fiúra és négy lányra. S Bori azt is elárulja, hogy neki is nyolc gyereke lesz majd: négy lány és négy fiú. Négy lányának már a nevét is tudja, fel is sorolja. A fiúkéból még csak egynek tudja nevét: az Benedek lesz, mert így hívják Bori 10 éves bátyját is.

Hát ez a második példám. Majd szólok a balatonendrési Pap Sándornak, hogy hova küldheti leánynézőbe érettségire készülők fiait. Szárra, mert ott lakik Péter és Kati, s ott van és lesz is, miből válogatni.

A példák arról beszélnek, hogy mindig lesz valahogyan. Hogy miként, majd megmutatja a jövő. A vacsorán további ötleteket kívántak tőlem, Azt válaszoltam, hogy az emberiség múltjából világos, hogy nem 90 évesek igazítottak el bennünket a történelem folyamán. Amit én elmondhatok, az csak a nagy nyilvánvalóság: az életet tovább kell adni, s a Lélekre mindig figyelni kell. Sándor és Bori teszik, akarják tenni mind a kettőt. A sátán ügyeskedhetik és Jézusunk Lelkétől irányítottak pedig nem engedelmessé válnak neki. Helyette verset mondanak. Írta Ady Ende, címe Ének a Visztulán:

Isten vidám úr a Föld fölött Lengyelországot Isten óvja.

*Polónia a vidám rabok S törött sajkások víg hajója.
A Visztulánál hajdan s ma is Tréfás, dalos halászok ülnek*

*S Polóniának asszonyai új és új lengyelt egyre szülnek.
Halat a Visztula s gyermeket Lengyel asszony ad örökké.*

Miért hát a Halál jelszava, A sírból szálló „soha többé”?

Boldog hajó a vén gálya is, Ha hátán gyermekek is futnak.

S nincs ott pokol és nincs ott Halál. Ahol dalolni s szülni tudnak.

Isten vidám úr a Föld fölött, Minden fajzatnak üdvössége.

Az Isten: Élet - halleluja - S az életnek nincs soha vége.

FARKAS ISTVÁN

A NAGY JÁTSZMA

*„...Nem
dörgölődzik sült lapocka számhoz s szívemhez kisgyerek -
ügyeskedhet, nem fog a macska egyszerre kint s bent
egeret.”*

(József Attila: Esmélet)

Nyáron az interneten kerestem Sós-kút környékére kirándulási lehetőséget. Az egyhetes együttlétbe, ha lehet legtöbbször beiktatunk egy kis kirándulást. Akkor botlottam bele ebbe a világméretű játékba. A sós-kúti Kálváriahegy oldalában eldugott valaki valamikor egy kis úgynevezett geo-ládát a geo-rejtekhelyen. A láda nem kincsesláda, bár tartalmazhat kisebb ajándékokat a megtaláló számára, ami elvihető, ha a megtaláló pótolja azt valamilyen hasonló kis ajándékkal a következő megtaláló számára. Tartalma jól meghatározott, a játék szabályainak megfelelő. A modern, GPS-en alapuló szabályok Amerikából indultak valamikor a 2000.

évben, amikor is a GPS kódok általánosan hozzáférhetővé váltak. Az egész játék a „kincskeresés ősi ösztönén” alapszik - írja az ismertető. Geocaching-nak nevezik. Célja a természetjárás, kultúra terjesztés, ismeretterjesztés. Olyan földrajzi, kulturális, természeti, tudománnyal összefüggő helyekre hívogat, melyek valakit valamikor megragadtak és aki ezt az élményt igyekszik ezúton másokkal megosztani. Van egy speciális változata is: az Utazó Ügynök. Így ír erről a szabályzat:

A geoládában található egy hatjegyű azonosítóval ellátott, leginkább egy hagyományos „dögcédulára” hasonlító Bogarat, egy Utazó Ügynök kíséretében. Az Utazó Ügynök bármilyen kis tárgy (plüssállat, kulcstartó, matchbox, műanyag figura, stb) lehet. Egy tárgy attól lesz Utazó Ügynök, hogy egyrészt ilyen azonosítója van, másrészt valamilyen céllal „utazik”, ezért a megtalálók az elérendő cél érdekében ládáról ládára viszik. Az ügynök útraindítójának szándéka szerint az utazás célja bármi lehet: egy bizonyos (vagy minél több) ország, esetleg földrész felkeresése, valamilyen irányba történő haladás, vagy a lehető legmesszebbre való eljutás stb.

Az elmúlt tizenhárom évben a világ megtelt georejtekhelyeken elhelyezett geo-ládákkal és Utazó Ügynökökkel – ahogy az a segédletekből kiderül. Ha például Újzélandra utaznék a nemlétező nagynénikémhez, aki Waipapa-tól még észak felé a Fare North Road mellett lakik, és tőle elindulva szeretném meglátogatni Újzéland legészakibb pontját a Cape Reinga-t, akkor csak meg kell találnom egy Utazó Ügynököt, „aki”, elindítója szándéka szerint, ládáról ládára haladva szintén arra tart és pontról-pontra követnem kell. Ehhez az internet teljes apparátusa és az utazók vagy utazást tervezők sokezeres serege rendelkezésemre áll. Persze ezt megtehetem a hagyományos eszközökkel is, például térképpel a kézben is, de hol van olyan elérhető részletességű térkép, ami képet ad erről a kies vidékről. Nyilván az ott élő nagynénikémnek lenne ilyen, ha lenne, de akkor is elmarad az a sok ismeretség, kaland és keresés, elveszés és megtalálás, klikkelés, ami ezzel az új játékkal együtt jár. Igen, és ha összejön, ott az élmény: a Csendes Óceán végtelensége madártávlatból, a hatalmas sziklacsúcs magasából nézve. És ráadásul hosszában! Csodálatos! Aztán ha kigyönyörködtem magamat, jöhet a következő láda, talán valahol... Nem is tudom hol. De kilátásnak lennie kell!

A beszámolókból kiderül, hogy – bár minden adott a kereséshez – a megtalálás nem mindig sikerül. Ennek számos oka lehet. Többek között például a szándék gyengesége, az állhatatos kitarás gyengülése, az irány eltévesztése, a kiválasztott partner befolyása, vagy éppen a GPS akkumulátorának lemerülése. A résztvevők elmesélik, hogyan kellett újra és újra

összeszedniük minden lehetséges eszközüket és erejüket, hogy el ne térüljenek, fel ne adják, vagy le ne ragadjanak valamilyen kellemes öbölben. Ahogy mondják, kellenek azok a beszámolók, amik leírják az elindító élményt, ami aztán az azonnali megosztás szándékában jelenik meg. Valami kell hozzá, ami vonz, mert különben miért is indulna neki valaki. Legalább egy fotó, egy leírás, egy kis videó vagy akár egy nagyobb. Valami, ami vágyat kelt. Olyasmí étvágyat, mint amelyet egy több napja nem táplálkozott ember érez. Nagyszerű és hatalmas játék, hiszen a Föld-bolygó tele van szebbnél szebb és értékesebbnél értékesebb látni, élni, tapasztalni valóval. Nemcsak Sós-kúton van Kálváriahegy, hanem Etyeken is. Sőt, ott még borospincéből is van vagy nyolcszáz. Hirtelen elgondolkoztam, hová is hívogatnék embereket? Hová rejteném a kis geo-ládikót? És akkor eszembe jutott az a félig összedült – talán mára már teljesen –, félig földbe vajt vadász kunyhó a Disznós árok oldalában, nem messze a dobogókői országút alatt, ahol régen még kiépített források voltak. Ott mentem el előtte szinte naponta a vadcsapáson. És mire is hívogatnék, hiszen nincs ott semmi érdekes, csak csend és jó levegő és erdő. Igen, talán azért hívogatnék oda, mert az akkori vadcsapás volt számomra az a keskeny út, amit egy ideig követve, végül is eddig vezetett. Ami értésre ezalatt jutottam, átéltem azt úgysem tudom átadni. De az irány számomra jónak bizonyult. És, hát nem lenne amerikai a találmány, a nagy játszma, ha nem lennének versenyek, fesztiválok, nem lennének nagy játékosok, nagy keresők és nagy találók, nagy vesztesek és nagy csalódottak is.

De hát, ez a játékkal jár. Ugyanakkor beszámolnak róla, hogy minden egyes kereséssel, minden kalanddal, szinte minden egyes klikkeléssel erősödik az összetartozás érzése, a kapcsolat olyan emberek között, akik esetleg sohasem találkoznak, mégis úgy érzik a közös cél, a közös irány összeköti őket.

De, tulajdonképpen mit is keresünk? Mi ez az ősi kincskereső ösztön - ... olyan, mint amikor a kereskedő igazgyöngyöt talál és eladja minden árúját...? Miért kell keresni azt, ami adva van? Newton szeme miért akadt meg a mellé leeső almán – kérdezhetnénk? Vagy Einsteiné a fényelektromos jelenségeken? És Jóska Pista szeme miért éppen Mancikán? Valami el van rejtve, amit meg lehet találni. Valami fontosat el kell hagyni, hogy valami lényegesre rá lehessen találni. Valamire először rá kell csodálkozni, majd meg kell figyelni, ami addig láthatatlan volt, mert a látható eltakarta, hogy az, ami mindig ott volt megjelenszen. A nagy játszma szabályait nem az amerikaiak találták ki. Általuk csak egy világméretű játék lett abból és azzal, ami látható, élvezhető, szórakoztató, vagyis időtöltés. Egy hatalmas szervező rendezi a játékot, a nagy bújócskát. Hihetetlenül találékony, gyors és szinte minden eszköz, kártya az ő kezében van. Mindig újabb

és újabb játékokat talál ki, hogy fenntartsa egy számára lényeges folyamatot: az élet folyását. A legközönségesebbtől, legdurvábbtól a legkifinomultabbig, legfinomabbig: a receptkönyvektől és a bézból-tól a szexen át, az etika, esztétika és tudomány minden területe a rendelkezésére áll. Valami azonban tényleg el van rejtve e mögé a forma mögé. Az életnek van egy területe, ami nincs a szervező hatáskörében. Ez a csend világa. Nem a mély-tengereké, nem is a Himalájáé és nem is a magánzárkáé. A belső csend világa az egyetlen világ, amit megtalálva nem keres tovább senki. Minden benne van, még a nagy szervező, az élet folyásának szervezője is. Minden belőle ered. Ennek a világnak a keresése az igazi Nagy Játzsma. Tényleg az, mert valójában az egyes emberek a „ládák”.

Őket keresik. Különösképpen mégis lehetséges játszani. Nem kell sehová sem menni, csak csendben leülni és figyelni. Bemenni a „belső szobába”, becsukni az ablakokat és türelmesen, figyelmesen várni. Nem történik semmi szokatlan, csak egyszerűen megjelenik az, ami van. Nincs benne semmi képzeletbeli, semmi tanult, semmi valótlan. Az van ott, ami van. A Nagy Szervező. Aztán néhány pillanatra esetleg előtűnik az igazi Nagy Játzsma is, de az csak a szervező pillanatnyi figyelmetlensége miatt van. Nincs elég intenzitás, türelem – nincs elég intenzitása a fotónak, hogy egy elektront kilökjön a fémből, mondaná Einstein - a csend fenntartásához. El is kell tűnjön, hogy újra kereshető legyen. Cache-cache mondja a francia; bújócska, mondja a magyar. „A szervezőt újra és újra kijátszva, végül is rátaláltam egy elbújt kisgyerekre. Csenevész volt, vézna, alig állt a lábán. Látszott, hogy alultáplált. Csodálkozott, hogy végre megtaláltam. Már nem is remélte. Annyi év után meghallottam a sírását...? Nem hitte.

De azóta néha meglátogatom és viszek neki ajándékot, ami táplálja. Kicsit mintha erősödne, de nagyon sokan igénylik a neki járó táplálékot. Meg kell küzdenem érte és azért is, hogy el ne felejtkezzen róla. Sokat fektettem be más irányokba.” Nehéz ügy. Egyáltalán, feltegyem a netre? Hátha más is rátalál és akkor ő is bajban lesz. Nem tudom... Geocaching, mondja a nagy szervező, mert tudja, hogy ki az igazi Nagy Ellensége. Úgy kell csinálni mintha őt képviselné, érte lenne. Legalább a neve. Inkább Föld méretű bújócska, világméretű virtuális kapcsolatok, kis Utazó Űgynökök bármilyen más irányba, csak abba az irányba ne. Azonban, ha egyszer valakinek megjelent ez az irány, akkor másodsor is meg fog jelenni. Akkor elkezd hallani és látni - másképp. Ez a Nagy Játzsma is játszható. Ugyancsak pontos szabályai vannak. És ha türelmes és kitartóan dolgozik érte a kereső, akkor lehet, hogy belép a belső GPS, és újra és újra jelzi az eltéréseket a kívánt iránytól. Ez a készülék azonban nem a kvantumfizika

eredménye. Sokkal régebbi találmány. Tulajdonképpen mindig is kéznél volt. Ami lehetetlenné tette a működését, vagyis hatását az irányítandó fizikai készülékre, az ez utóbbi hibás, vagyis a szervező csaknem tökéletes működésében keresendő. A hiba nem is a közönséges működésben van, mert arról gondoskodik a nagy szervező, hanem egy belső összhang, egy összehangoltság hiányában. „Isten a hátam mögött áll, és én körbejártam érte a világot...” - mondja József Attila. Valami akadályozza a GPS jelzésének vételét. Ez az összhang az, ami nem kell a nagy szervezőnek, mert akkor nem ő az irányító. Neki bőven elegendő a kíváncsi, a szórakozni-, a tudni- és fotózni vágyó geocaching-elők, a fizikai világban keresők sokasága. És talán így is a helyes. Ki tudja? Mégis, már többektől hallottam, hogy egy bizonyos lelket el kell veszejteni ahhoz, hogy egy másik, egy új lélek megtalálható legyen. Nem, nem a kirándulás, a felfedezés, a kultúra, a hagyomány kerül itt kérdésbe, és nem is az élet maga, hanem a megfelelő irányítás vétele, a készülék tisztasága, hangoltsága: az akadályozó elvesztése. Mi is a cél és mi akadályozza a GPS jelzéseit? Ez a keresési munka fő kérdése. A görögök nem ismerhették még ezt a játékot, ők „Ismerd meg tenmagad!” nevet adták neki. És ha előjön, mi mást lehetne tenni, mint a Geocaching-ben: megosztani az élményt, majd megteremteni a Nagy Játzsma feltételeit és hagyni, hogy megnyilvánuljon az, ami van és szolgálja azt, amire teremtették. Majdnem olyan ez keresés, mint a csillagok születése. Talán a törvényei hasonlóak, csak az irányja ellenkező.

A csillagok olyan csillagközi molekulafelhőkben keletkeznek, mint pl. az Orion-köd vagy a Sas-köd... Ezek kialakulása a csillagkeletkezés első fázisa, melyet nem ismerünk pontosan. A második fázis az, mikor a mag a saját gravitációja hatására kezd összehúzódni. Az összehúzódás elején a mag anyaga még annyira ritka, hogy a felszabaduló gravitációs energia szabadon kisugárzódik, ezért a mag hőmérséklete nem emelkedik. A folyamat először egy sűrűbb mag kialakulásához (protocsillag) vezet, melyre kevésbé sűrű anyag hullik.

Igen. Valamilyen sűrű, homogén, a környezetétől állandóan bombázott, szerves egységet váratlanul megérint egy közvetlen befolyás, aminek hatására megnyílik egy repedés egy kicsi, talán az átlagosnál kisebb sűrűségű és kisebb tehetetlenségű maghoz. Hogy ez hogyan történik, nem ismerjük pontosan, de megtapasztalható. A második fázis az, amikor e köré a finomabb mag köré a repedésen át elkezd finomodni, hozzáidomulni lassan sok belső, meglévő „anyag”: tapasztalat, emlék és tudás. Ennek hatására az eredeti sűrű, homogén forma tágulásnak indul. Kezdetben az egység anyaga még annyira sűrű, hogy a beérkező finom befolyások visszaverődnek róla, de az újra és újra próbálkozás kitartása lassan átalakítja, finomítja az

egész egységet. Értése szélesedik, érzelme felmelegszik, mozgása nyugodtabbá válik. Kialakul egy új gravitációs központ, a csillagok születési analógiája alapján nevezhetjük nyugodtan „protoembernek”, melyre folyamatosan hull környezete nehéz „anyaga” ütközések, sértések, gyűlölet, düh, illúziók, szokások formájában. Ezeket azonban már egy lassan kialakuló másik központ fogadja, ami tápláló energiaként fogadja be őket és nem reagálva rájuk azonnal, az egész további finomítására, tágítására használja fel.

A felhőnek kezdetben volt valamennyi impulzuszórája (perdület).

Összehúzóáskor sugara jelentősen csökken, ami az impulzusmegmaradás törvénye miatt a forgási sebesség megnövekedésével jár. Ez azt eredményezi, hogy az összehúzó felhő belapul. Kialakul a csillagmag és egy körülötte lévő anyagkorong az ún. akkréciós korong. Ekkor a csillag anyaga már olyan sűrű, hogy a sugárzás nem tud akadálytalanul kijutni belőle, ezért a felszabaduló gravitációs energia melegíti a protocsillagot, így az láthatóvá válik.

A csillagok többnyire csoportosan keletkeznek. Ennek az oka, hogy a felhő összehúzóáskor általában feldarabolódik és az egyes darabok egymástól függetlenül fejlődnek tovább. A csoportos csillagkeletkezés eredményeként jönnek létre az asszociációk (laza csoportok) és a nyílthalmazok (kötöttebb csoportok). Ilyen nyílthalmaz például a Fiastyúk.

A tágulási folyamat kezdetben láthatatlan. Később a mozdulatok pontosságában, a figyelem átfogó jellegében, az előrelátásban és a szolidaritásban megnyilvánulva, valamilyen változás láthatóvá kezd válni. Ez azt eredményezi, hogy kialakul egy párhuzamos, az eredetit körülölelő tágabb, a szokásos látás számára alig érzékelhető forma. De ez az összeritkuló finom „anyag” áthatja az eredeti egységet is és tágulása folytán, legyőzve az eredeti központok gravitációját hatást gyakorol a környezetére is. A folyamat ezen a ponton a környezet ellenállása miatt leállhat. Itt szükséges belépnie – ahogy a csillagoknál is – egy külső segítségnek.

Az eredeti egységeket, ha ebben a finomabb, kitágult állapotban egyedül maradnak, környezetük rendszerint felemészti, beolvasztja és ismét nehezzé teszi. Nincs meg még bennük az az intenzitás, ami ennek képes lenne ellenállni. Ezt az intenzitást segítheti, ha a keletkezés csoportos. Ezek itt is - ahogy a csillagoknál is – lehetnek kezdetben asszociációkon alapuló laza csoportok,

melyeket csak a közös egyéni cél, vagy a körülmények, a szokások rendje szerinti cél - mint például egy klub drukkeri táborának formája - tart össze, vagy nyílthalmazok, vagyis kötöttebb csoportok, amiket már az egyéneket meghaladó magasabb közös cél tart össze – mint például a nonprofit, karitatív szervezetek formája, vagy egy vagyon és életközösségi forma. Egyszóval, mint a csillagoknál, csak fordítva.

Aztán eljött az a bizonyos egyhetes együttlét is. A feltételek adottak voltak az összes résztvevő számára: megfelelő szállás, napi háromszori étkezés, nyugodt és szép környezet és hát a rendszeres kihívás: a napi étel elkészítése, a változó összetételű csoportokon belüli műhelymunkák, a közös létezés ütközései során. És folyamatosan a fények, a színek, a szagok, a hangok, az illatok, a mozdulatok, a finom és durvább megnyilvánulások, a megnyíló értés, majd értetlenség hullámzó változásai. Volt ott rendszeresen megjelenő kezdeti sűrű tömörség, felfelcsillanó finomodó érzékelés és érzés, és volt ott sok hideg-meleg érzés, együttérzés kívül és belül is. És persze, kedves fiatal barátaink szervezésében volt kirándulás Etyekre is. A finom és a durva nem meghatározott értékek, hanem egy folyamatos skála pillanatnyi értékei. Egyénenként is és közösen is. Eredményként mindig az jelenik meg, ami van, összeadódik. De ha megfelelő a finomság, akkor megjelenik egy olyan eredmény, ami több az egyéni állapotok összegénél. Létre jön. Megjelenhet, mert adott hozzá minden és meg is akar jelenni. Nem akadályozza semmi a megjelenését.

A Kereső hirtelen látható lesz. Aztán eltűnik. Semmi sem állandó, ami létre jött. Állandó csak a forrás, ami csillagokat teremt és bolygókat és a bolygókon lényeket, melyektől visszavár valamit, ami a munkáját segítheti. Ezt a munkát segíthetik a kötöttebb csoportok, az u.n. nyílthalmazok, de a „homoláda” egyéni. Ha a ládát nem keresi senki, a folyamat egy idő után leáll, nem megy tovább és a kialakult forma alkotóelemeire bomlik, ismét felhővé válik, ahogy ez a csillagoknál is megtörténhet – mondják a hozzáértő asztrofizikusok. És a munka, a kísérlet folyik tovább.

Kőbánya, 2013. szeptember 21.

ÁTS ANDRÁS

BECSÜLET VAGY BOLDOGULÁS

Köszönöm a hívó szövegeket, nekem, mint könyvelőnek ez egy sokszorosán nyomasztó kérdés. Segítségül hívom indításként a kamaszkorom nagy felfedezettjét Epiktétoszt, aki *Kézikönyvecske* (<https://mek.oszk.hu/00100/00197/>) című művében a 24. pont alatt ezt mondja:

„24. Ilyen gondolatok sohase kínozzanak: *"Megbecsülés nélkül fogok élni, és mint semmirekellő járok majd a világban."* Lehet, hogy a megbecsülés hiánya baj, de másvalaki nem sodorhat sem bajba, sem gyalázatba. Tőled függ, hogy adnak-e neked hivatalokat, és meghívják-e lakomákra? Semmiképpen. Hogyan jelentheti ez akkor a megbecsülés hiányát? Hogyan volnál te semmirekellő, hiszen csak azokban a dolgokban kell valakinek lenned, amelyek pusztán tőled függenek, és amelyekben a legmagasabb fokra emelkedhetsz.

De nem támogathatod a barátaidat! Mit értesz azon, hogy nem támogathatod őket? Nem fognak tőled hitvány pénzt kapni, és nem tudod megszerezni neki a római polgárjogot? Ki mondta neked, hogy ezek olyan dolgok, amelyek a mi hatalmunkban vannak, és nem másra tartoznak? Ki képes másnak adni olyasvalamit, amije magának sincsen?

"Gyűjts vagyont - szól az ellenvetés -, hogy nekünk is legyen!" Ha lehet vagyont gyűjteni úgy, hogy közben megőrizzük becsületünket, hűségünket és nagylelkiségünket. Mutasd meg az útját, és fogok gyűjteni. De ha arra buzdítotok: veszítsem el a magam értékeit, hogy ezzel nektek értéktelen dolgokat szerezzek, lássátok be, hogy igazságtalanok és ostobák vagytok. Mit szeretnének inkább, pénzt vagy hűséges és becsületes barátot? Ahhoz segítsetek inkább, hogy megbízható és tisztességtudó barát lehessenek, és ne biztassatok olyan cselekedetekre, amelyekkel éppen ezt veszítem el.

"De a hazának - szól az ellenvetés - semmiben nem tudok hasznára lenni." Újra csak azt kérdezem erre, miféle hasznára? Oszlopcsarnokokat és fürdőket valóban nem fog tőlem kapni. De hát mi van ebben? A kovácstól sem kap cipőt, és a cipésztől sem fegyvereket. Elég a hazának az, ha mindenki elvégzi a maga feladatát. Ha megbízható és tisztességes polgárrá nevelsz valakit, talán nem vagy hasznára a hazának? Nagyon is. Te sem vagy hát haszontalan a haza számára.

"Mi lesz a helyem az államban?" - kérdik. -Az, amit úgy tudok megszerezni, hogy közben megbízható és tisztességes maradok. Ha erről lemondok annak fejében, hogy az államnak hasznára legyek, ugyan mi haszna lesz egy velejéig romlott és megbízhatatlan emberből?

Mindenképpen le kell szögezmem, hogy Epiktétosz mondatai nagyon aktuálisak 2000 év elmúltával a korunkban is. A kis hazánkra mindig is jellemző volt a haveri osztozkodás a koncon, valamint az olyan ügyeskedés, aminek csak zárt körben van haszna és persze mindig az állam működő képességének fenntartásával takarózzunk. Mikszáth Kálmán regényei nagyon szépen megrajzolják a múltunkat, a jelenünkben pedig a haveri kör helyzetbe hozása és a köz és magán vagyonok zabrálása szinte az állam működése. Én ezt láttam a Kádár rendszerben is és a rendszerváltás óta is ezt a szocializációs alapállást látom. Sőt véleményem szerint az elmúlt 31 esztendőben évről-évre egyre inkább a társadalom működésének egyik fundamentumává vált. Felteszem tehát a kérdést Epiktétoszt idézve: *Ha erről lemondok annak fejében, hogy az államnak hasznára legyek, ugyan mi haszna lesz egy velejéig romlott és megbízhatatlan emberből?*

Meg is válaszolom, az állam polgárainak ez csak fájdalmat és hiányokat okoz. Gondoljunk csak a mai társadalmunk működésének két nagyon fontos részére: az oktatásra és az egészségügyre. Mindkettő a Kádári örökség egyik utolsó bástyája, éppúgy hiánygazdálkodást folytatnak, mint akkor. Sőt némely területen inkább visszafejlődtek, gondoljunk csak a 18-ról 16 évre csökkent tankötelezettségre, a fizetős felsőoktatás egyre jelentősebb súlyára vagy a súlyos létszámhiányra az egészségügyben, ami egyre több embert kényszerít a magán-egészségügy igénybevételére. Az elzabrált pénzekből erre fordítottunk volna, vajon mennyivel könnyebb volna az egyszerű állampolgárok élete. Az rendszerváltás óta felnőtt politikusi nemzedékek egyre kisebb felelősséget éreznek és egyre kifinomultabb módon, erkölcsstelenül, lelkiismeret fordulás nélkül „boldogulnak”, úgy hogy elsősorban nekik legyen ez hasznos és egyre kevésbé érdekli őket a kisemberek problémája. Én ezt a jelenséget Epiktétósszal együtt „egy velejéig romlott és megbízhatatlan ember” ítélettel jellemezném.

De vissza kell térjek a saját magánemberi utamra, a reám is mutató kérdésekre. Vallomással tartozom: néha úgy érzem letértem arról a keskeny ösvényről, amit egyébként magaménak vallok. Megértő vagyok magammal és azokkal a kisvállalkozókkal, akik a mindennapi megélhetésük érdekében ügyeskednek és én hunyorítok, hogy nem lássam ezt meg feltétlenül. Ugyanakkor olyan vállalkozással nem állok kapcsolatban, aki ezt mértéktelenül teszi, ha ilyen tapasztalok, akkor először szólok, aztán felmondom a szerződést. Arra is szoktam biztatni embereket, hogy használják ki a törvényes kiskapukat és az így szerzett vagyonukat használják értelmesebb célokra fektessék be, mint ha a parlamenti képviselőkre bíznák az adójuk felhasználásának céljait. Jótékonykodjanak, takarítsák meg egy részét a nehezebb időkre kinek-kinek saját döntése alapján. A könyvelőtől azt várja el a

megrendelő, hogy az Ő érdekeit is nézve segítsen jó döntéseket hozni, én ebben partner vagyok, segíték, inspiráltak...

Az emberi becsület nagy érték. Amikor egy szóbeli ígéret is annyit ér, mintha közjegyzői okiratba foglaltuk volna. A becsület azt is jelenti, amit a főparancs is sugall: tegyék úgy felebarátainknak, mint amit elvárnák önmagunknak. Vannak becsületbeli ügyek, vannak az életben előre láthatóan is vesztes játszmák az emberi kapcsolatokban. Arra kell törekednünk, hogy miközben a haszonra törekszünk, ne csak a mi hasznunk, hanem az közhaszon is növekedjék. Ekkor beleférnek ezek a vesztes játszmák is, a boldogulás számomra azt is jelenti, hogy nem akarok mindenképpen nyerni, de azt sem szeretném, ha mindig én fizetném meg az árát mindennek és így baleknak nézzenek. A boldogulás egy szűk, de fenntartható utat jelöl ki, amely úton lehetnek nehézségek, visszacsúszások, de bízhatunk abban, hogy hosszú távon előre haladunk a célunk felé. „Élni és élni hagyni” – mondja a mondás, valami ilyen ez az út, amin boldogulhatunk. A Földi élet egyensúly találasokból áll. Az emberi kapcsolatainkban, a becsületbeli ügyeinkben, a boldogulásunkban mind-mind egyensúlyra kell törekednünk. Ismerjük a „tű fokáról” szóló Jézusi mondást, de ez ettől szép ki hívás, megpróbálni úgy beférni a szűk kapunk, hogy a falakon belül legyenek olyan „üdvözült emberek”, akik fel tudják sorolni a mellettünk álló érveket, hogy mi is alkalmasak vagyunk a csapatba. Ilyen testvérbarátokat, kapcsolatokat kell keresnünk az életünk során, hogy egymást segíthessük a becsület ÉS a boldogulás útján.

FARAGÓNÉ BIRCSÁK MÁRTA

BECSÜLET VAGY BOLDOGULÁS

Vannak olyan döntéseink, amelyek, már előre meghatározzák, hogy milyen módon szeretnénk boldogulni az életben. Ilyen pl. a pályaválasztásunk, vagy a nagycsalád vállalása. Már ekkor letesszük a voksot a becsület mellett. Ha nagycsaládot vállalunk, és szeretnénk becsülettel eltartani a reánk bízottakat, akkor két lehetőségünk van: vagy az életszínvonalunkat csökkentjük, vagy több munkát vállalunk (úgy, hogy a család ne szenvedje kárát). Gyurka bácsi által sokat hangoztatott Bokor-szlogen: a kettőről egyre jutás iránya. Ezek az emberi alaptermészettel ellentmondó dolgok, de Jézus is hasonlókat tanított.

Ha játszom a szavakkal ilyen is előfordulhat: boldogul, bolondul, megboldogul. Talán, aki megbolondul, az akar mindenáron becsület nélkül boldogulni. Aki viszont megboldogul, annak már nem hiányzik semmi, ezért boldog az örökkévalóságban.

Nevelni lehet-e utódainkat a becsület választására? Igen! Elsősorban életpéldával. A fejlődésnek egy bizonyos szakaszán még nem érti a

gyermek, hogy miért rossz az a másinak, ami neki jó (Pl., ha elveszi a társa játékát, a másik gyerek sír, ő pedig csodálkozik ezen, hiszen neki jó, mert nála van a játék.). Ez azért van, mert a kicsi gyermek egocentrikus gondolkodású. Ez nem azonos az egoizmussal. Utána, ahogy fejlődik a gyermek, képes arra, hogy együtt érezzen a másikkal, ekkor már nem egocentrikus gondolkodású. Rendkívül fontos szerepe van az érzelmi nevelésnek és a szülői, nevelői mintának. Sajnos azt is tapasztaljuk, hogy bizonyos emberek megrekednek az egocentrikus fejlődési szinten, sőt átcsapnak egoizmusba.

Mi letettük a becsület mellett a voksunkat, de emberből vagyunk, így nem tudhatjuk előre, hogy hogyan fogunk viselkedni, ha pl. családtagjainkkal, szeretteinkkel megszarolnak minket stb. (Pl. az Ötödik pecsét című filmben is, nem várt módon ki ütötte arcul a haldoklót?) Azért mégiscsak az a jellemző, hogy a tartós életgyakorlatunk, a kritikus szituációkban is érvényesül. Legalábbis ezt szeretnénk elérni, amiben a közösségünk egy életen át segít.

Vajon, ha nálunk dúlna a háború, mit tennék az ősi üss, vagy füss ösztönreakcióval! Főleg, ha kiterjedt szeretteim körét nem is tudnám vinni magammal... De ez már egy másik kérdéskör.

JUDDI KRISHNAMURTHI

A JELENLEGI KRÍZISRŐL)

Kérdő: Ön azt mondja, még nem volt példa a jelenlegihez hasonló krízisre, de vajon mennyiben kivételes a mostani helyzet?

Krishnamurti: Nyilvánvaló, hogy még soha nem volt példa a mostanihoz hasonló világméretű krízisre. A történelem során korábban is elő fordultak már különféle társadalmi, nemzeti vagy politikai krízisek; a válsághelyzetek, a gazdasági recessziók újra és újra beköszöntének, aztán megváltozik a helyzet - mindig is így volt ez. Jól ismerjük ezt a folyamatot. A jelenlegi helyzet azonban nyilvánvalóan más, nem igaz? Először is abban különbözik a korábbi krízisektől, hogy most nem a pénzről vagy más, kézzelfogható dolgokról, hanem eszmékről van szó. Ez a krízis kivételes, mert az eszmék területén zajlik le. Eszmékkel állunk harcban, és igazoljuk a gyilkosságot: a világ minden táján elfogadhatónak tartják a gyilkosságot, mint az igazságos végeredmény elérésének eszközét, és már önmagában ez is példa nélkül való. Korábban a gonosz gonoszként, a gyilkosságot gyilkosságként ismertük, ma azonban a gyilkosság a nemes cél elérésének eszközévé vált. Igazolhatónak tartjuk a gyilkosságot, legyen szó akár egyetlen személy, akár egy népcsoport meggyilkolásáról, mivel a gyilkos – vagy az általa képviselt csoport - az emberiségre nézvést üdvös

végeredmény elérésének eszközeként tünteti fel azt. Azaz feláldozzuk a jelent a jövőért - és nem számít, mivel jár ez, mindaddig így teszünk, míg kinyilatkoztatott célunk az, hogy az emberiség számára üdvösnek tartott végeredményt érijünk el. Ez pedig azt jelenti, hogy úgy véljük, rossz eszközök is vezethetnek jó eredményre, és az eszmék által igazoljuk ezeket az eszközöket. A korábbi krízisek az emberek vagy a természet kizsákmányolásáról szóltak, a mostani válsághelyzet lényege viszont az eszmék kizsákmányolása, és ez sokkal ártalmasabb,

sokkal veszélyesebb, mivel az eszmék kizsákmányolása roppant destruktív dolog. Ma már ismerjük a propaganda erejét - és ez egyike a legsúlyosabb csapásoknak, mivel így az eszmék által alakítjuk át az embereket. Pontosan ez történik manapság a világban. Az emberek nem fontosak - a rendszerek, az eszmék váltak fontossá. Az emberi életnek többé már nincsen jelentősége: milliőkat pusztíthatunk el, ha az eszméink által igazolt eredményeket produkálunk. Nagyszerű rendszereink vannak a gonoszság igazolására, és ez minden bizonytal példák nélkül álló dolog. A gonosz az gonosz, és soha nem vezethet

jóra. A háború nem a béke kivívásának eszköze - a háború esetleg eredményezhet bizonyos üdvös dolgokat, például hatékonyabb repülőgépeket, de soha nem hozhat békét az emberiségnek. Intellektuális módon igazoljuk a háborút, a béke eszközének nevezve azt - és ha az emberi életben az intellektusé a vezető szerep, az példák nélküli krízist eredményez.

Egyéb dolgok is utalnak arra, hogy az emberiségnek még nem volt része a jelenlegihez hasonló krízisben. Az egyik ilyen dolog az, hogy oly különleges jelentőséget tulajdonítunk az érzéki értékeknek, a vagyonnak, a rangoknak, a társadalmi osztályoknak és a hazának, azaz az általunk viselt címkéknek. Mohamedánnak, hindunak, kereszténynek vagy kommunistának valljuk magunkat, a nevek, a címek és a vagyon váltak a legfontosabb dolgokká, és ez azt jelenti, hogy béklyóba vernek bennünket az érzéki értékek, az elme vagy a kéz által teremtett dolgok értékei. E dolgok oly fontossá váltak,

hogy hajlandóak vagyunk értük ölni, hajlandóak vagyunk elpusztítani, lemészárolni, megsemmisíteni egymást. A szakadék szélén állunk: minden politikai és gazdasági cselekedetünk egyre közelebb taszít bennünket ehhez a kaotikus, zavaros mélységhez. A jelenlegi krízis példa nélkül való, így megoldásához is korábban nem látott tettekre van szükség. Hogy magunk mögött hagyhassuk ezt a helyzetet, időtlen, nem eszméken és rendszereken alapuló tettekre van szükségünk, mivel az ilyen cselekedetek elkerülhetetlenül csalódásra vezetnek. Az eszméken és rendszereken alapuló tettek által csak újra visszajutunk

ehhez a szakadékhoz - legfeljebb az odavezető út lesz más. Mivel a jelenlegi krízis példa nélkül való,

példátlan tettekre, azaz az egyének azonnali megújulására van szükség, mert nincs már nem vesztegetni való időnk. Ennek a megújulásnak most kell

bekövetkeznie, nem a jövőben, mivel a holnap az elkülönülést jelenti. Ha azt mondom: „majd holnap megváltozom”, az zűrzavart teremt, és továbbra is csak pusztulást eredményez. Vajon lehetséges-e ez az azonnali átalakulás? Megváltozhatunk-e egy csapásra? Én azt mondom, igen. A lényeg az, hogy mivel ilyen rendkívüli krízissel nézünk farkasszemmel, forradalmi változásnak kell bekövetkeznie a gondolkodásunkban; ezt a változást pedig csak mi magunk idézhetjük elő, nem mások, nem a különféle könyvek vagy szervezetek. Nekünk magunknak kell életre hívni ezt a változást. Csakis így teremthetünk meg egy új társadalmat, egy új rendszert, amely különbözik a jelenlegi borzalomtól, az általunk felhalmozott, különösen pusztító erőktől; és ez az átalakulás csakis akkor valósulhat meg, ha minden egyén elkezd tudatára ébredni minden egyes gondolatának, tetteinek és érzésének.

1954.

BULÁNYI GYÖRGY

KÖZÖS NEVEZŐ

Az, amelyen állva megszólítható minden ember. S ez csak az lehet, amire mindenki igent mond. Van ilyen közös nevező? Van. A lelkiismeretünk hangja. Erre hajlandó mindenki figyelni? Nem hajlandó rá, de ettől függetlenül azért csak hallja ezt a hangot. Ez a hang tartalmazza azt a nagy nyilvánvalóságot, amelyre senki sem tud önmagában - belül - nemet mondani. Ez az a nagy nyilvánvalóság, aminek tartalmát ki is kell mondanom. Nekem. Kimondom: Senkinek sem lehet joga semmiféle kiváltságra. Ezután pedig azonnal meg kell állapítanom valami nagyon szorosán ide tartozót. Azt, hogy ugyanakkor - és természetünkénél fogva - másra sem törekszünk, mint a kiváltságra. Anyánk kedvence, apánk kedvencei szeretnének lenni, s nehezen viseljük, ha csak annyira becsülnék minket, mint testvéreinket. Kinőjük ezt a törekvésünket, ha kinőjük. Természetfeletti?

Van, amit nem nővünk ki. Aki ezt a valamit is kinövi, az az eretnek. Mi az, amit nem szabad kinőnünk? Hát csak azt, hogy valakik, még pedig a mi társaságunk adja ki Isten kedvenceit. A miénk, s bizony kilöknék saját társaságunkból bennünket, ha ezt tagadjuk. Mít nem szabad tagadnunk? Azt, hogy a mi társaságunk kapta Istentől - a kinyilatkoztatást. Sok tonna könyvet írtak már arról, hogy mi is ez a kinyilatkoztatás, de azért mindent el lehet mondani egy mondatban is. Ezt fogom tenni. A kinyilatkoztatás - egy mondatban - tehát Istentől érkező olyan eligazítás, melynek birtokába nem juthatunk a magunk emberi természetének erejéből. Azaz a kinyilatkoztatás olyan eligazítás, amelyet

Istentől nem emberi természetünk alapján kapunk: a kinyilatkoztatás a természetünket meghaladó, azaz természetfelettinek mondandó eligazítás. E kinyilatkoztatás fogalmából már következik is, hogy ez bizony nem lehet közös nevező az ember, az emberiség számára. Ez a kinyilatkoztatás csak azok számára lehet közös nevező, akik hajlandók igazodni hozzá. Már pedig ezt a kinyilatkoztatást valaki vagy valakik kapták, s e valakiknek még soha sem sikerült a maguk kinyilatkoztatását az emberiséggel elfogadtatni. Példának megemlíthetem azokat, akik azt mondják, hogy ők Jézustól kapták ezt a kinyilatkoztatást. Akik ezt mondják magukról, ezernyi egymástól különböző hitvallásban rögzítik azt, amit Jézustól eredőnek vallanak. Jó, ha csak pokolra küldik az övékétől különböző hiteket vallókat, s nem igyekeznek vallásháborúkkal ki is irtani őket az élők soraiból. Értelmünkkel megragadható?

Ebből következik, hogy az Istentől az ember számára érkező eligazítás nem lehet természetfeletti, amelyet egy

2010. augusztus - szeptember kiváltságos valaki, esetleg valakik kapnak az Istentől. Egy ilyen eligazításnak akkor van értelme, célja, haszna, ha az ember, az emberiség számára használható, azaz mindenki számára érthető, és létünk alakításában bennünket előbbre visz. Ha értelmünkkel nem belátható, ha létünket nem gazdagító, akkor az eligazítás a közös nevező megteremtése céljából használhatatlan. A legelső kérdés tehát, melyre válaszolnunk kell, hogy lehetséges-e ez az ilyen eligazítás. Azt állítom, hogy minden teremtmény tudja, hogy mit kell tennie, a giliszta is, a katicabogár is, meg a macska is. Lehetetlen, hogy csak az ember ne tudná, hogy mit kell tennie. Ezen a ponton tudatosítunk kell magunkban, hogy dolgozatunkban eddigelé egy előfeltevéssel éltünk. Azzal az előfeltevéssel, hogy a bennünket körülvevő világ Teremtőből és teremtményekből áll. A giliszta, a katicabogár, a macska - teremtmények, s ezeknek van végső okuk is. Ez a végső ok pedig az Isten. Majd meglátjuk a későbbiek során, hogy ez az előfeltevésünk tarthatónak bizonyul-e. Az eligazításnak, a kinyilatkoztatásnak beprogramozottnak kell lennie minden teremtményben. Benne kell lennie a teremtmények természetében annak, hogy mire használják kapott létüket. Ha tehát kinyilatkoztatásról beszélünk, akkor annak természetinek kell lennie, ugyanúgy ahogyan természeti ez az eligazítás az emberalatti világban. S ami van, az lehetséges is. Magunktól nem jöhetünk rá?

A giliszta, a katicabogár, a macska képességei számára teljességgel megragadható, hogy mit kell tennie. Az ember sorsa nem lehet mostohább, mint az övéké. Az ember számára is megragadhatónak kell lennie a maga rendeltetésének. Ez annyit jelent, hogy a Végső októl származó információnak, eligazításnak az ember képességeivel megragadhatónak kell lennie. Értelmével átláthatónak, akaratával megragadhatónak, érzelmeivel

átölelhetőnek kell lennie. Ha képes megragadni, akkor ebben az eligazításban nem lehet olyasmi, amire az ember a maga természetes fejlődése során ne jöhetne rá. Mindez nem kevesebbet jelent, mint azt, hogy a kinyilatkoztatás vagy értelmünkkel megragadható, vagy nem ragadható meg értelmünkkel, s akkor haszontalan számunkra. Ha kinyilatkoztatás tartalma értelmünkkel megragadható, akkor viszont fejlődésünk során emberi természetünk birtokába juthat. Tehát a kinyilatkoztatás nem lehet egyfelől természetfeletti, másfelől értelmünket meg nem haladó. Ha természetfeletti, akkor értelmünket meghaladó. Ha értelmünket meg nem haladó, akkor pedig nem természetfeletti.

Hányféle eligazítás?

Mindez azt is jelenti, hogy végső célunkat, rendeltetésünket illetőleg csak egyetlen eligazításunk van, és nem kettő. Mi lenne ez a kettő? Egy filozófiai, amely a gondolkodástörvények segítségével dolgozik és egy hittudományi eligazításunk, amely nemcsak a gondolkodástörvényekre támaszkodik, hanem ezenfelül még értelmünkkel át nem látható, csak hittel elfogadandó információkra is épít. Ha volna ilyen második fajta, hittudományi eligazításunk, azonnal siralmasabb helyzetbe kerülnénk, mint amilyen a giliszta, a katicabogár, a macska helyzete. Az ő kapott eligazításuk egyértelmű és közös nevezőt teremtő. A mi feltételezett hittudományi eligazításunk értelemmel nem igazolható, nincs rá semmi szükségünk. Csak egy vagy több személy hitére támaszkodik, azaz olyan állításokra, melyek nem igazolhatók a gondolkodástörvények segítségével. Tudunk mi, emberek a magunk erejéből, azaz a természetünk alapján is, nem igazolható hiteket gyártani. Istenre nincs szükségünk ahhoz, hogy ebbe belesejtsen.

Szükségünk van a természetfeletti, hittudományi eligazításokra?

Hogyan is mondhatok ilyent? A bennünket körülvevő, akár érzékelhető, akár érzékelési lehetőségeinken túli valóság sokkal gazdagabb, sem mint hogy az ember ezt a valóságot átláthatná. Hát nem vágyódsz ezeket is látni? Ha vágyódom, ha nem vágyódom, semmiképpen sem láthatom a valóság teljességét. Csak tudomásul vehetek olyan információkat, melyek vagy igazak, vagy nem. Szükségem van rájuk? Szükségünk van rájuk? Már mint mindnyájunknak, az emberiségnek szüksége van-e rájuk? Nincs szükségünk rá. Ellenkezőleg nagyon kártékonyak. Mindannyiunk számára nagyon kártékonyak.

Mivel igazolom ezt az állításomat? Azzal, hogy aki ilyen, értelemmel mindenki számára át nem látható eligazítás birtokában levőnek tekinti magát, annak kardja élet megacélozhatja, s meg is acélozza, a történelem bizonyossága szerint, ez az ő hite. E hit nélkül is erős bennünk a kiváltságra törekvés. Ha még azt is gondoljuk magunkról, hogy Isten kinyilatkoztatása révén birtokába kerültünk olyan igazságoknak, melyekkel embertársaink nem rendelkeznek, ez

megacélozza kardunk életét. Van, aki azt mondja, hogy a történelem minden háborúja vallásháború. Azt hiszem, hogy még az ateisták háborúja is vallásháború. Le akarják igazni a szerencsétlen vallásosokat, akik azt képzelik, hogy van Isten és van kinyilatkoztatás. Az ateista pedig tudja, hogy a világot nem Isten hozta létre? Dehogy is tudja. Honnan tudhatná? Csak hiheti szegény, míg a többi szegény is csak hiheti azt, amit nagy bizonyossággal vall - a maga hite alapján.

Kell-e igazolnom, hogy az, amiben csak hihetek, a legnagyobb veszedelmet jelenti az emberiség, mindnyájunk számára. A szent háborúk szent harcosait, ha elesnének a szent célért vívott harcokban, angyalok repítik a mennybe vagy a hurik ölébe - kit-kit a maga hite szerint. Tehát bátran fogják gyilkolni és tömeggyilkolni embertársaikat, mert nincs veszteni valójuk: hamarabb jutnak el az ember végső üdvébe. Allah, Allah kiáltással rohantak őseinkre, a kutyahitű gyaurokra, három századon keresztül a mohamedán törökök, mi pedig Jézus, Jézus kiáltással mártottuk kardunk élit a pogányba.

A kérdés csak az, hogyan vagyok akkor én, a katolikus pap, keresztény? Sehogyan. Jézusi vagyok, nem keresztény. Keresztény csak akkor leszek, ha a keresztények hajlandók lesznek jézusivá lenni. Hogyan vagyok katolikus? Úgy, hogy vallom a katolikus hitletéteményt. Mért vallom? Csak azért, mert nem lehetek ateista. Az istenhívő emberek táborába akarok tartozni. Jézus is az istenhívő emberek táborába tartozott. Mégpedig azoknak abba a csoportjába, amelyikbe beleszületett. Nemzetileg is zsidó volt, vallásilag is az volt. Maradt is zsidó. Akkor is, ha kiközösítették. Én is maradok abban a vallásban, amelyben születtem. S ha egy budaörsi testvéremet megbotránkoztatja, hogy nem mondom szóról szóra a mise szöveget, hogy lelkem szárnyalása szerint alakítom azt, akkor kevésbé szárnyaltatom a lelkem misemondás közben az ő kedvéért, hogy meg ne botránkoztassam őt. Jézus sem cserélt vallást. Olyan nagyszerűnk találta azt a vallást, melynek főpapa keresztre parancsolta őt? Nem

találta olyan nagyszerűnek, de jól tudta, hogy hiába választ más vallást, abban is keresztre feszítik. Még ha beállt volna ateistának, az sem segített volna rajta. Ott is keresztre feszítették volna. Pontosán ugyanezért maradok magam is katolikus. Nincs hova menjek. Nincs, ahol jó fiú lennék. Nincs, ahol kellenék: „A nagy világon e kívül nincsen számodra hely. Áldjon vagy verjen sors keze, itt élned és meghalnod kell.” Jézus és a jézusiak számára ez úgy pontosítandó, hogy egy rövid ideig élned, aztán sürgősen meghalnod kell. A magam esetében el kell gondolkodnom, hogy mennyire vagyok én jézusi? Miért? Hát csak azért, mert már 89. évemet taposom, s még mindig nem tudtam meghalni. Azzal vigasztalom magamat, hogy nem vagyunk egyformák. Hogy a jézusi fajtából is van gyengébb eresztés.

Ezenfelül még gondolhatok valami mást is. Azt, hogy nem 89. évünkben születünk meg, hanem hamarabb. Fiatalságunk következtében annyira el tud bővülni minket az a valami, amit igazságnak láttunk meg, hogy megyünk vakon előre, mondjunk és teszünk is érte valamit, s egyszerre csak azt vesszük észre, hogy a Golgotán vagyunk. Nem lehetne okosabbaknak lennünk? Azt hiszem, hogy nem. Az a fiatalság bája, hogy bolondulni tud, s a még fiatalabbakat magával tudja ragadni a bolondulásba. Jézusnak nem volt módja megélni 90. esztendejét. 90 évesen is ugyanazt mondta volna, amit 30 évesen?

Mit mondott? Könyv nélkül mondta, kívülről, betéve azt, amit az elején én is próbáltam megfogalmazni, hogy nincs kiváltság, hogy oszd meg, amid van, hogy elég az egy dénár, de kapja mindenki, s a többit. S mondta és mondta, és akkor is mondta, ha világosan látta, hogy a Kaifás bizony főpap akar lenni és nem akar osztozni, s majd bolond lesz beérni az egy dénárral, s hogy az olyan kötnivaló bolondot, mint Jézust meg kell kötni és a Golgotára kell juttatni, és ki kell áltani róla a bizonyítványt, hogy Isten és a haza ellensége.

Jézusnak azért nem volt szüksége könyvre és írásra, mert csak azt mondta, amit Isten beprogramozott az emberbe, hogy jónak kell lenni, és szeretni kell a másikat úgy, ahogy magunkat szeretjük és hogy természetes, hogy az Isten szentsége nem engedni meg, hogy valaki kiváltságos legyen. S mondta ezt annak ellenére, hogy nagyon is tisztában volt azzal, hogy ez a programozás annak az embernek szól, akit olyan szabaddá tett, mint önmagát, minek következtében ez a beprogramozás csak felhívás, csak kínálat, csak ajánlat, és mindegyikünk mondhatja Istennek, hogy egy nagy fenét, én nem leszek balek.

DŐRY ISTVÁN

HOZZÁSZÓLÁS

A Közös nevező (Bulányi György) c. okfejtéshez szeretnék szaktudományos magyarázatot fűzni, annak is az Értelmünkkel megragadható? fejezetéhez. Azon belül is két mondathoz. A szóbanforgó két mondat: **„Állítom, hogy minden teremtmény tudja, hogy mit kell tennie, a giliszta is, meg a katicabogár is, meg a macska is. Lehetetlen, hogy az ember ne tudná, mit kell tennie.”**

„Mit kell tennie?” – ez az etika alapkérdése. Tudni, mit kell tenni – ez az etika tudományos levezetésének igénye. „Lehetetlen” – nagyon is lehetséges, hogy az „okos” ember nem tud olyan önfeledten helyesen cselekedni, mint a többi állatok. Ez derül ki egyébként az idézett cikk további bekezdéseiből is. Tehát furcsa, de lehetséges, érthetetlen, de mégis jogos kérdés, miért van ez így (és mi rá az orvosság?)

Az első mondat helyesen: a giliszta, a katicabogár, a macska, tudja, nem tudja, de teszi, amit tesz – és az valószínűleg helyes is, minimálisan abban az értelemben, hogy évmilliókon, évtízmilliókon át léteznek az adott testtel, az adott körülmények között, a genetikailag kódolt viselkedésmintázattal, életképesen.

Tréfásan úgy szoktam megfogalmazni, hogy a katica, a csimpánz 4/5-re tudja, hogyan kell katicának, csimpánznak lenni. Az 5-öshöz még kellene néhány millió év (változatlan körülmények között). Vajon az ember miért nem tudja legalább 4-esre, hogyan kell embernek lennie?

Ehhez azt kell tisztázni, hogy az evolúció során van egy ilyen konvergencia, hogy az egyes fajok egyre jobban tudják a dolgukat – amíg hirtelen meg nem változnak a körülmények. Vajon az embernél nem telt el elég idő, vagy megváltoztak a körülmények, vagy az esze zavarja, vagy mi?

A helyzet az embernél még bonyolultabb, és ez elvezet az etika, a bűnbeesés, a szabadakarat klasszikus kérdéseihez. Az embernél ugyanis már nem csak egy, hanem két evolúciós folyamat érvényesül egyszerre, és ebben manapság valóban egyediek vagyunk a többi faj között. Az egyik evolúció a géneké: mi is örököltünk testet és ösztönös cselekvéseket. A másik evolúció nem a DNS-ben leírt információval öröklődik át, hanem szerzett, tanult, tanított, utánzott, áthagyományozott elméleti információval. Ez a második evolúció amikor elég hatékonyra vált, hogy több információt halmozzon fel mint a génevolúció, és ennek az előnye szokatlanul erősek lettek a játszma többi szereplőjéhez képest – akkor ez az evolúció katapultszerűen kilötte az embert az állatok köréből. Megnyertük a versenyt, túnyertük magunkat, legyőztük az élővilágot, magunkon kívül nincs ellenségünk az élők között.

De ettől még akár tudhatnánk is a nagy eszünkkel, hogyan kell emberként élni, tartósan, békésen, ellentmondásmentesen. Sajnos az a helyzet, hogy a második evolúció, kulturális evolúció bár sokkal gyorsabb, mint a gének fejlődése, de ugyanakkor nem telt még el elég idő, hogy ez a gyorsított evolúció a konvergens fázisába magától elfejlődött volna. Egy induló evolúciónak kezdetben mindenképpen divergensnek kell lennie, és idővel szelekciós kényszerek révén majd fog konvergálni a helyes emberi cselekvés eszményképéhez. Belátható, hogy ennek így is kell lennie a fejlődés bizonyos fázisában: ráébredünk, hogy már nem tudjuk 2/3-ra sem, hogyan kell csimpánzként vagy majomemberként élni, de még körös-körül rengeteg nézet kering, mi is lenne az igaz emberi cselekedet, és még nem kristályosodott ki az a magatartásmintázat, amivel lehet több millió, esetleg milliárd évet élni ez élőlények között.

Tudni kell, hogy a szelekciós kényszerek alapvetően rövidtávú kényszerek: hogy egy gondolat most fennmarad-e, az csak azon múlik, hogy a jelen körülmények között mennyire tetszetős, vonzó, emlékezetes, ragadós. (Tehát nem azon, hogy mennyire igaz, tartós, helyes, örök.) Ha valami hosszú távon megmarad, az csak úgy lehet, hogy rövid távon is megmaradt, és hosszabb idő után azt tapasztaljuk, hogy minden távon megmaradt. Ennyi idő még nem telt el, sorry.

Van azonban egy esélyünk, hogy a lehetetlent mégis lehetségesbe fordítsuk. Nem vagyunk alávetve a véletlenszerű mutációnak. Azt gondolunk, amit akarunk: Gondolhatunk újat; leellenőrizhetjük fejben, hogy ezzel a gondolattal lehet-e élni, lehet-e tartósan élni, lehet-e hosszabb távon, minden más gondolatnál tartósabban, fenntarthatóan élni. Akkor tehát AZT kell gondolnunk, amitől fennmaradunk (hogy ilyeneket gondolhassunk); amitől fennmarad a Természet, a környezet, a bolygó, ami nélkül nem élhetünk; amitől fennmaradnak a kevésbé okos élőlények is, különben túlnyerjük magunkat, és magunk is elpusztulunk; azt kell gondolnunk, ami bármilyen megpróbáltatások között is vigasztaló, túlélő -- és terjedékeny ma is, később is, és örökkön örökké.

Még akkor is marad a kérdés: jó, tudjuk, ...tudjuk, hogy jó..., de megteesszük-e? Erre azért van némi indíttatásunk, hogyha már ilyenekről gondolkozunk. Erre mutat jó példát a Természet a maga 3 milliárd éves múltjával, épp ezirányú fejlődésével, túlélésével tűzőzönökön át. De másrészt hiába is rugdalózunk az ösztöke ellen. Ha milliárd év múlva lesz bármi is, és lesz bárki, aki gondolkodik, akkor ezt fogja gondolni. Kerülök után vagy spontán módon, de ezt fogja gondolni. És ha nem, akkor is. Rajta hát!

J. KRISHNAMURTI

VÉGSŐ SZABADSÁG
GONDOLATADALÉK A „KÖZÖS NEVEZŐ”
-HÖZ
(FARKAS ISTVÁN)

I. BEVEZETÉS

KOMMUNIKÁLNI VALAKIVEL még akkor is különösen nehéz dolog, ha nagyon jól ismerjük egymást. Lehet, hogy az általam használt szavak számodra teljesen mást jelentenek. A megértés csak akkor következhet be, ha egyazon időben és egyazon szinten találkozunk egymással. Ez pedig csakis akkor lehetséges, ha valódi vonzalom él két ember, a házastársak, a meghitt barátok között. Ez a valódi kommunikáció; az azonnali megértés akkor valósul meg, ha adott időben mindketten ugyanazon a szinten vagyunk.

Roppant nehéz könnyed, hatékony és határozott cselekvések által jellemzett, bensőséges kapcsolatot létesíteni valakivel. Beszélgetéseink során egyszerű szavakat fogok használni, mindenféle pszichológiai vagy tudományos szakkifejezések nélkül, mert nem hiszem, hogy a szakkifejezések megoldhatnák bonyolult problémáinkat. Szerencsére egyetlen lélektani vagy vallási tárgyú könyvet sem olvastam. A mindennapi életünk során használt egyszerű szavakkal szeretnék közölni veletek valami mély értelmű dolgot; azonban ha nem tudjátok, hogyan figyeljetek szavaimra, roppant nehéz dolgom lesz.

Létezik egy művészet, a figyelem művésze. Hogy valóban képesek legyünk meghallgatni a másikat, fel kell hagynunk minden előítéletünkkel, minden prekoncepciónkkal, fel kell hagynunk mindennapi tevékenységeinkkel, vagy legalábbis egy időre félre kell tennünk e dolgokat. Ha elménk kész befogadni a hallottakat, könnyűszerrel megérthetünk bármit: ha figyelmünket valóban egy adott dolognak szenteljük, meg fogjuk érteni azt. Sajnos azonban a legtöbben az ellenállás szűrőjén

keresztül figyeljük a dolgokat. Elménket elhomályosítják vallási, spirituális, pszichológiai és tudományos előítéleteink, mindennapi aggodalmaink, vágyaink és félelmeink, és e szűrőn keresztül szemléljük a világot. Következésképpen valójában a saját magunk által keltett zajokra, a saját hangunkra figyelünk, nem pedig arra, mit mondanak nekünk. Roppant nehéz megfedkezünk az előképzettségünkről, az előítéleteinkről, a beállítottságunkról és az ellenállásunkról, hogy magunk mögött hagyhassuk a szavak szintjét, és úgy figyelhessünk, hogy azonnal megérthessük az elhangzottakat. Ez jelenti tehát az egyik nehézséget számunkra.

Ha beszélgetésünk során elhangzik bármi, ami ellentétben van a te gondolkodásmóddal és hiteddel, ne állj ellen - egyszerűen csak figyelj oda a dologra. Lehet, hogy tévedek, és neked van igazad; de ha mindketten figyelünk, és elgondolkodunk a kérdésem, rá fogunk lelteni az igazságra. Az igazságot senki nem adhatja meg neked, az igazságot neked magadnak kell felfedezned, ehhez pedig elmédnek el kell jutnia abba az állapotba, ahol lehetségessé válik a közvetlen módon történő érzékelés.

Ha ellenállás él bennünk, ha védekezünk, és különféle mentőövekbe kapaszkodunk, nem valósulhat meg a közvetlen érzékelés. A megértést azáltal érhetjük el, ha tudatában vagyunk annak, ami **van**. Ha pontosan tudjuk, mi az, ami **van**, mi az igazi, a valódi, anélkül hogy értelmeznénk, elítélnénk vagy megítélnénk azt, eljutunk a bölcsesség kezdetéhez. Az igazságot csakis akkor téveszthetjük szem elől, amikor kondicionálásunknak és előítéleteinknek megfelelően elkezdjük értelmezni

azt. Végeredményben olyan ez, mint valami

tudományos kutatás. Hogy pontosan megismerjünk valamit, ami van, ahhoz kutatnunk és vizsgálódnunk kell, és nem értelmezhetjük a tényeket a hangulatunknak megfelelően. Ha képesek vagyunk látni, megfigyelni, hallgatni, és pontosan tudatában vagyunk annak, ami **van**, megoldódnak a problémáink - és e beszélgetések

során épp erre fogunk törekedni. Anélkül fogom megmutatni nektek azt, ami **van**, hogy a saját szeszélyeimnek megfelelően értelmezném a dolgot; és ti sem értelmezhetitek majd a tényeket a saját háttérteknek vagy neveltetéseteknek megfelelően.

Vajon lehetséges-e, hogy minden dolognak a valóságnak megfelelően legyünk tudatában? Hiszen erről a pontról kiindulva nyilvánvalóan eljuthatunk a megértésre. Ha felismerjük és elfogadjuk a valóságot, ha megértjük azt, ami **van**, véget ér a küzdelem. Ha tudom, hogy hazug vagyok, és tényként fogadom el ezt, véget ér a küzdelem. A bölcsesség kezdete az, ha az ember felismeri és elfogadja azt, ami **van**, így jutunk el a megértésre, amely megszabadít bennünket az idő fogságából. Ha

bevezetjük az idő minőségét - és most nem a kronológiai értelemben vett, hanem a mediális, pszichológiai folyamatként, az elme folyamatként értelmezett időről beszélek -, az csak destruktív zavarodottságot eredményez.

Tehát a megértésre csak akkor juthatunk el, ha rosszallás és ítéletalkotás nélkül ismerjük fel azt, ami **van**, és nem próbáljuk beazonosítani a dolgokat. Ha ismerjük saját körülményeinket, az már maga is egyfajta felszabadító folyamat; azonban, ha nem vagyunk tudatában a saját állapotunknak, a küzdelmünknek, megpróbálunk mások lenni, megpróbálunk valamilyenné válni, ez pedig csak megszokásokra vezet. Ezért ne feledjük, hogy azt szeretnénk megvizsgálni, ami **van**, hogy a valóságot akarjuk megfigyelni és felismerni, anélkül, hogy elferdítenénk vagy értelmeznénk azt.

Ehhez elménknek rendkívül körültekintőnek, szívünknek pedig rugalmasnak kell lennie, mivel csak így ébredhetünk tudatára annak, ami **van**, és csak így érthetjük meg azt; mert a valóság folyton változik, folyton átalakul, a hiedelmekhez, a tudáshoz béklyózott elme pedig nem törekszik a valóság megismerésére, és nem követi annak sebes mozgását.

A valóság nyilvánvalóan nem statikus dolog – ha alaposan megvizsgáljuk, látni fogjuk, hogy a valóság folyamatosan változik és átalakul, és hogy követhessük ezt az átalakulást, fűrge elmére és rugalmas szívre van szükségünk. A statikus, a különböző hiedelmekhez, előítéletekhez és a dolgok beazonosításához ragaszkodó elme pedig megtagadja magától a fűrgeséget és a rugalmasságot; a terméketlen elme és a meddő szív nem képes könnyedén és fűrgén követni azt, ami **van**. Úgy gondolom, nincs szükség túl sok magyarázatra, nincs szükség szavakra ahhoz, hogy tudjuk, a világban mind

egyéni, mind kollektív szinten káosz, zavarodottság és nyomorúság uralkodik. Ez nem csak Indiában van így, de szerte a világon - Kínában, Amerikában, Angliában, Németországban - mindenki tele van zavarodottsággal és egyre növekvő szomorúsággal. Ez az állapot nem csak egy-egy adott nemzetre, egy-egy adott területre jellemző, de az egész bolygóra. Mindenütt szenvedés,

egyéni és kollektív szenvedés uralkodik. Azaz világméretű katasztrófáról van szó, és abszurd dolog lenne azt hinnünk,

hogy ez az állapot pusztán egy adott földrajzi területre, a térkép egy adott színnel jelölt darabkájára jellemző; így nem foghatnánk fel e világméretű és egyben individuális szenvedés valós jelentőségét. De vajon mi történik, ha tudatában vagyunk ennek a zavarodottságnak? Hogyan reagálunk erre a helyzetre?

Világunk tele van politikai, társadalmi és vallási értelemben vett szenvedéssel; pszichológiai lényünk összezavarodott,

politikai és vallási vezetőink cserbenhagytak minket, a könyvek pedig elveszítették a jelentőségüket. Ha fellapozod a Bhagavad-gítát, a Bibliát, vagy a legutóbbi politikai és pszichológiai értekezéseket, azt tapasztalod, hogy elvesztették a jelentőségüket, és már nem leled fel bennük az igazság minőségét, csak üres szavakat találsz. Te pedig, aki egyre csak e szavakat ismételteted, összezavarodtál, és elbizonytalanodtál, és a szavak már semmit sem jelentek számodra. A szavak

és a könyvek értéktelenné váltak; azaz ha te, aki a Bibliát, Marxt vagy a Bhagavad-gítát idézed, bizonytalan és zavarodott vagy, minden szavad hazugsággá lesz; mert e szavak a propaganda szintjére süllyednek, a propaganda pedig nem egyenlő az igazsággal.

Azaz, az ismétlés által többé már nem érted meg saját létállapotodat, csak saját zavarodottságodat igyekszel elleplezni e szavak segítségével. Mi azonban meg akarjuk érteni ezt a zavarodottságot, ahelyett, hogy idézetekkel próbálnánk takargatni azt. Hogyan reagálunk tehát erre a rendkívüli káoszra, zavarodottságra, e létbizonytalanságra?

Miközben erről az állapotról beszélünk, légy tudatában reakcióidnak; ne a szavaimra figyelj, hanem a benned felmerülő gondolatokra. A legtöbben megszoktuk, hogy csak nézők legyünk, és ne vegyünk részt a játékban. Csak olvassuk a különféle könyveket, de soha nem írunk egyet sem; hagyományá, nemzeti és egyetemes szokásunkká vált, hogy nézők legyünk, hogy kívülről figyeljük a futballmeccseket, a politikusokat és a szónokokat. Kívülállók vagyunk, és elveszítettük a kreativitásunkat,

ezért szeretnénk feloldódni a dolgokban, és arra vágyunk, hogy részt vehessünk bennük. Ám ha pusztán megfigyeled a dolgokat, ha csak néző vagy, nem foghatod fel e beszélgetések jelentőségét, mivel most nem egy olyan leckéről van szó, amelyre pusztán a megszokás erejénél fogva kell odafigyelned. Nem csupán lexikális adatokat, de valódi információkat

szeretnék közölni veled. Arra törekszünk, hogy kövessük egymás gondolatait, hogy a lehető legmélyebb szinten megismerjük az érzéseinkre adott reakcióinkat, az általuk közölt dolgokat. Ezért kérlek, vizsgálj meg, hogyan reagálsz erre a szenvedésre - engem nem az érdekel, mások mit mondtak e kérdésről, hanem csakis a te reakcióid.

Ha hasznodra válik e szenvedés, ha gazdasági, társadalmi, politikai vagy pszichológiai értelemben kifizetődő számodra, közönyösen szemléled a dolgokat, következésképpen nem bánod, ha továbbra is káosz uralkodik a világban. Nyilvánvaló, hogy minél több a probléma, minél nagyobb a káosz, annál jobban törekszünk a biztonságra. Észrevetted már ezt? Amikor a világban pszichológiai és egyéb értelemben is zavarodottság uralkodik, az ember egyfajta biztonságba burkolja magát, legyen szó akár a bankszámlák, akár az ideológiák nyújtotta biztonságról; vagy imádkozni kezd, és buzgó templomjáróvá válik - holott így valójában csak igyekszik

elmenekülni a világ történései elől. Egyre több szekta j ö n létre, és egyre több „izmus” szökken szárba szerte a világon. Mivel egyre nagyobb ta zavarodottság, egyre inkább vágyunk egy vezetőre, valakire, aki kivezet bennünket ebből a káoszból, ezért a vallási könyvekhez vagy a modern tanítókhoz fordulunk segítségért; vagy olyan rendszerek szerint cselekszünk, olyan rendszerek által reagálunk a helyzetre, amelyek látszólag megoldják ezt a problémát, legyen szó akár baloldali, akár jobboldali

rendszerekről. Pontosan ez történik manapság a világban.

Ha felismerjük ezt a zavarodottságot, ha tudatára ébredünk annak, ami **van**, megpróbálunk elmenekülni a valóság elől. A menekülés legrosszabb módját a gazdasági, társadalmi és vallási problémákra látszólag megoldást kínáló szekták jelentik, mivel e szekták esetében az ember helyett a rendszer válik fontossá, legyen szó akár vallási, akár politikai rendszerekről. A rendszer lesz a fontos, a filozófia, az eszménykép, az ideológia, nem pedig az ember; és az eszménykép, az eszmék kedvéért

az egész emberiséget hajlandóak leszünk feláldozni - és pontosan ez történik manapság a világban. Nem csupán én értelmezem így a dolgokat: ha körül nézel, látni fogod, hogy pontosan ez történik mindenütt. A rendszer vált fontossá, az emberek pedig elveszítették a jelentőségüket; e vallási, társadalmi és politikai rendszerek irányítói pedig tekintélyre, és hatalomra vágnak, következésképpen feláldozzák az egyént, feláldoznak engem és téged. Bizony, pontosan ez történik manapság a világban.

Vajon mi okozza ezt a zavarodottságot, ezt a nyomorúságot, ezt a szenvedést? Hogyan alakult ki ez a nem csupán külsőleg, de bennünk, magunkban is megnyilvánuló nyomorúság, ez a szenvedés, miért félünk annyira attól, hogy a helyzet elkerülhetetlenül háborúba torkollik majd? Mi okozza mindezt? Ez a

jelenség nyilvánvalóan az erkölcsi, és spirituális értékek összeomlására, és az érzéki értékek, az elme és a kéz által létrehozott dolgok értékeinek feldicsőülésére utal. És vajon mi

történik akkor, ha csakis az érzékszervek dolgainak, az elme, a kezek vagy a gépek által létrehozott dolgok értékeivel rendelkezünk? Minél nagyobb jelentőséget tulajdonítunk a dolgok érzéki értékének, annál nagyobb lesz a zűrzavar - igaz? Ismétlem, ez nem az én elméletem. Az embernek nem kell különféle könyvekből idéznie ahhoz, hogy felismerjük, minden értékünk, gazdagságunk, gazdasági és társadalmi létezésünk a kezek vagy az elme által előállított dolgokon alapul.

Az érzéki értékek világában élünk és működünk, létezésünket átírtuk ezekkel az értékekkel, ezért az elme, a kezek és a gépek dolgai váltak fontossá számunkra; és amikor a különféle dolgok lesznek fontossá, roppant jelentőségteljessé válnak a hiedelmek, roppant jelentőségteljessé válik a hit - és pontosan ez történik manapság a világban, nemde?

Tehát ha egyre nagyobb jelentőséget tulajdonítunk az érzékszervi értékeknek, az zűrzavart szül; mi pedig különféle módokon igyekszünk kitörni ebből a zavarodottságból: vallási, gazdasági vagy társadalmi megközelítéseket választunk, a becsvágy, a hatalom eszközeihez nyúlunk, vagy igyekszünk megismerni a valóságot. A valóság azonban itt van a közelünkben, a valóságot nem kell keresnünk - a keresés által soha nem lelhetünk rá a valóságra. Az igazság abban rejlik, ami **van** - és pontosan ez jelenti a dolog szépségét. Ám abban a pillanatban, ahogy szavakba akarjuk önteni a valóságot, ahogy elkezdjük keresni azt, küzdelemben lesz részünk; és ha küzdünk, nem lehet részünk a megértésben. Ezért nem vagyunk képesek nyugodtan megfigyelni a valóságot, ezért nem vagyunk képesek passzív módon tudatában lenni annak, ami **van**. Úgy látjuk, hogy életünket és cselekedeteinket mindig a pusztítás és a b á n a t uralja; a zavarodottság és a káosz hulláma mindig utolér bennünket. Egy percre sem szűnik meg a létezés zűrzavara.

Úgy tűnik, bármit is teszünk a jelenben, az káoszt, szomorúságot és boldogtalanságot szül. Ha szemügyre veszed az életedet, azt látod majd, hogy folyton a sarkadban jár a bánat és a szomorúság. A munkánk, a társadalmi tevékenységeink, a politikusaink, a különféle, a háború megállítását célzó nemzetközi gyűlések mind csak további háborúkat eredményeznek. A pusztulás ott jár az élet nyomában; minden tettünk halált szül. Pontosán ezt figyelhetjük meg manapság a világban. Vajon véget vethetünk-e ennek a gyötrelmeknek, és megszabadulhatunk-e a zavarodottság és a bánat hullámának hatása alól? A nagy mesterek, Buddha és Jézus ezt tették: elfogadták a hitet, és így ugyan megszabadították magukat a zavarodottságtól és a bánattól, de n e m vetettek véget a bánatnak, a zavarodottságnak. A zűrzavar és a szomorúság továbbra

is jelen van a világban.

Ha látván ezt a társadalmi és gazdasági zűrzavart, ezt a káoszt és nyomorúságot, visszavonulsz az úgynevezett vallási életbe, és lemondasz a világról, talán úgy érezheted, csatlakoztál e nagy tanítókhoz - a világban azonban továbbra is folytatódik a káosz, a nyomorúság és a pusztítás, a gazdagok és szegények soha véget nem érő szenvedése. A kérdés tehát az, vajon magunk mögött hagyhatjuk-e egy csapásra ezt a gyötrelmet. Ha a világban élve nem vagyunk hajlandók annak részévé lenni, másokat is megszabadíthatunk ebből a káoszból - nem a jövőben, nem holnap, de most azonnal.

Nyilvánvalóan ez itt a valódi kérdés. A háború valószínűleg bekövetkezik majd, ráadásul minden eddiginél pusztítóbb és borzalmasabb háborúban lesz részünk. Ezt nyilvánvalóan nem akadályozhatjuk meg, mivel a problémák túl nagyok és túl közeliek. A zűrzavart és a gyötrelmet azonban akár most azonnal is felismerhetjük - igaz? Fel kell ismernünk e dolgokat, és olyan helyzetet kell teremtenünk, amely másokban is felébresztheti ezt a megértést. Másként fogalmazva, vajon megszabadulhatunk-e egy csapásra?

Csakis így szabadulhatunk meg ettől a gyötrelemtől: a megértés csak a jelenben következhet be; ám ha inkább holnapra hagyjuk a dolgot, elborít bennünket a zűrzavar hulláma, és soha nem szabadulhatunk meg ettől a zavarodottságtól.

Vajon eljuthatunk-e abba az állapotba, amelyben egy csapásra felismerjük az igazságot, és így véget vetünk a zavarodottságnak? Én azt mondom, igen - ráadásul ez az egyetlen járható út. Azt mondom, ez lehetséges, és meg is kell tennünk, méghozzá n e m valamiféle feltételezések vagy hiedelmek alapján. A problémát ennek a különleges forradalomnak - és itt most nem arról a forradalomról beszélek, amelynek az a célja, hogy megszabaduljon a kapitalistáktól, és egy másik csoportot állítson a helyükbe -, ennek a csodálatos átalakulásnak, az egyetlen valódi forradalomnak a megvalósítása jelenti.

Az, amit rendszerint forradalomnak nevezünk, nem más, mint az egyik oldalnak a másik oldal ideái szerint történő megváltoztatása vagy folytatása. A baloldal végül is nem más, mint a jobb megváltoztatott formában megnyilvánuló folytonossága; ha az egyik oldal az érzéki értékeken alapul, akkor a másik oldal is ezen értékekre épül, legfeljebb ezen értékek arányai és megnyilvánulási formái különböznek majd. Következésképpen a valódi forradalom csakis akkor következhet be, ha egyénekként tudatára ébredünk a másokkal való kapcsolatainknak. A társadalom nem más, mint az embertársainkkal, a házastársunkkal, a gyermekeinkkel, a főnökünkkel, a szomszédainkkal kialakított kapcsolatok összessége. A társadalom önmagában véve nem létezik. A társadalom az, amit te és én a kapcsolataink által megteremtünk; azaz a társadalom valójában a belső állapotunk külvilágba

történő kivetítése. Azaz, semmi értelme sincs annak, ha úgy alakítjuk át a belső világunk kivetüléseként megnyilvánuló külvilágot, hogy közben nem értjük meg önmagunkat, vagyis a társadalomban mindaddig nem következhet be számottevő változás, amíg nem értjük meg önmagunkat az egymással való kapcsolatainkban. Mivel

zavarodottak vagyunk a kapcsolatainkban, olyan társadalmat teremtünk, amely nem más, mint az énünkre adott reakciók külső kifejeződése. Erről a nyilvánvaló tényről már elkezdhetünk beszélgetni, és megvitathatjuk, vajon a társadalom, a külső megnyilvánulás teremtett-e bennünket, vagy mi hoztuk létre a társadalmunkat.

Vajon nem nyilvánvaló-e hát, hogy a társadalmat a kapcsolatainkban megnyilvánuló énünk hozza létre, és hogy ha nem alakítjuk át radikálisan önmagunkat, nem változhat meg a társadalom alapvető működése sem? Ha a társadalom átalakítására alkalmas rendszert keresünk, azzal pusztán kitérünk a kérdés elől, mivel a rendszerek soha nem változtathatják meg az embereket - ahogy azt a történelemből láthatjuk, mindig az emberek változtatják meg a rendszereket. Amíg nem értjük meg önmagunkat az egymással való kapcsolatainkban, addig mi magunk leszünk a káosz, a gyötrelem, a nyomorúság és a brutalitás okai. E megértést nem az idő hozza el számunkra, e megértésre akár most rögtön, ebben a pillanatban is eljuthatunk. Ha azt mondjuk, inkább holnapra halasztjuk önmagunk megértését, e destruktív cselekedetünk káoszt és nyomorúságot szül. A „majd” szó által megteremtjük az időtényezőt, és máris eláraszt bennünket a zavarodottság és a pusztulás hulláma. A megértés csakis **most** következhet be, nem pedig holnap. A holnap a lusta elme menedéke, a valóság ránt közömbös, tétlen elméé. Ha az embert érdekli valami, az azonnali cselekvésre vezet, és így bekövetkezik az azonnali megértés és átalakulás. Ha most nem változol meg, soha nem fogsz, mivel a holnap bekövetkező változás csak módosulás, nem pedig átalakulás. Az átalakulás csakis a mostban valósulhat meg; a forradalom ma következik be, nem pedig holnap.

És ha bekövetkezik ez a forradalom, megszabadulunk minden problémánktól, mert énünk többé nem aggódik majd saját maga miatt, és így magunk mögött hagyjuk a pusztulás hullámát.

SIMONYI BÉLA

HAT ÉVTIZED MÚLTÁN

INTERJÚ A 80 ÉVES

MERZA JÓZSEFFEL

(III. RÉSZ)

Nem bántad meg, hogy a katonaság megtagadásával tönkretetted a szakmai karrieredet?

Közéleti karrierem csúcspontja 1944 tavaszán volt, amikor elsős gimnazistaként én tartottam a március 15-i beszédet az osztályban. A sablonosnak tekinthető fogalmazványt az osztályfőnökünk javította fel azzal, hogy beillesztett pár sort arról, hogy újra harcban áll a magyar, de bízunk abban, hogy nagy szövetségesünk oldalán győzni fogunk. Szépen elmondtam, de ettől függetlenül az orosz előőrsök kilenc hónap múlva már megjelentek Miskolc utcáin. Pár évig stagnált az elismertségem, majd a fényes szelek idején folyamatosan csökkenni kezdett.

Hosszabb leírástól tartózkodom, hiszen sok hatás ért akkor bennünket a politikai élet goromba változásai miatt. Mivel csalánba nem üt a mennykő, a kellemetlenségek ellenére tudományos pályám töretlenül ívelt felfelé. Az indexemben 12 éven át kizárólag a legjobb jegyek voltak találhatóak, a tornát és az éneket is beszámítva. A katonai ismeretek egy pillanatra bizonytalan helyzetet teremtettek, de makacsságom és az érdekelt felek meglepő jóindulata folytán túléltem a konfliktust.

Túlságosan szép papírformámat Mao elnök politikai munkássága tette tönkre, mivel ő egy cikkében azt írta, hogy bizonyos helyzetben ellentétek keletkezhetnek a nép és a vezetők között. Szorgalmam folytán ezt én tudtam, a vizsgáztató viszont nem, így a kialakult vita végeredménye nem kedvezett nekem 1953 tavaszán. Nagyot nyeltem, mint a bokszoló, aki úgy érzi, hogy 14 év után először pontozták le igazságtalanul. Addig azonban már összegyűjtöttem annyi politikai tapasztalatot, hogy túl tudjam tenni magam ezen a jelentéktelen kudarcon. Gyűrűt és más effélet amúgy sem viseltem. Vörös diplomával végeztem, gimnáziumi állást kaptam Debrecenben, ami jó dolog volt, mert éppen akkor mondtak fel néhány októnak az egyetemen, ami begyűrűzött a középiskolába is. Mint kiváló diáknak, az érettségi előtt moszkvai ösztöndíjat is adtak volna. Nem emlékszem, hogy mivel mondtam nemet kifelé, de azt tudom, hogy határozottan nem kívántam olyan országba menni, ahol nem járhatok zavartalanul templomba.

Ideológiai elmaradottságom más szempontból nem volt hátrányos. Elsőéves egyetemistaként szakmai és társadalmi működésem miatt felajánlották a párttagságot, amit elhárítottam. Másodjára akkor kerültem jó helyzetbe, amikor kezdő oktatóként KISZ-vezető tanárnak akart megtenni az iskola igazgatója. Ekkor újból nyíltsisakos nemet mondtam. Tudomásul vették. Harmadjára 1957 tavaszán lehettem volna

pártember, mivel honorálni akarták az „események” idején tanúsított kiegyensúlyozott magatartásomat. Közöltem, hogy eddigi életutam még az újjá alakult pártban sem teszi lehetővé a tagságomat. Az eddigi szöveg alaposabb tanulmányozása bárkit meggyőzhet arról, hogy a futás mellett a szembeüszást is megszoktam. Mindkettő erősíti az izmokat és biztosítja a jó vérkeringést.

Karrier? Bizonyára hallottátok már a karrierdiplomata kifejezést. Az átlagember valamiféle sikeres magasba törekvést ért rajta. Egy jobb szótárból azonban megtudható, hogy a *hivatásos* diplomatát jelenti. Az én karrierem egyáltalán nem tört meg, mert a kollégáim szemében továbbra is a matematika művelése maradt a hivatásom. Műveltem, ahogy lehetett. Kis lábnyom – az ökológusok kedvéért írom így – maradt utánam. A szakma mellett, persze, a fő törekvésem az, amit Thornton Wilder szavaival fejezek ki: „*Heaven is my destination*” [*Sorsom az ég, később Mennyei ügyekben utazom* címmel fordították magyarra]. A *career* meg a *destination* – konzervatív formában is – szépen megvan egymás mellett. Ezek nem formális, hanem lényeges dolgok, amint – a nyelvgyakorlást lezárva – a formális szó sem üres beszédet, hanem *hivatalos* tárgyalást jelent. Így olvassunk újságot.

Hogyan látod ma Isten Országának megvalósíthatóságát?

Bárhol létrejön, ahol legalább ketten találkoznak Jézus nevében, megbeszéljük az evangélium időszerű tanítását, az abból fakadó tennivalókat, és elhatározzák azok megvalósítását. Minden egyéb már járulékos. Isten országa jelen lehet asztalközösségben, templomban, kolostorban, bidonville-ben [nagyvárosok biztonság nélküli, külterületi szegénynegyedei], slumban [túlzsúfolt szegénynegyedek, létminimum alatti lakáskörülményekkel, pl. vízellátás nélkül], cigányputriban, szabad ég alatt, aluljáróban (ha megosztják a közös takarót) és rakparton. Alkalomadtán borozó is megfelel. Cecey Éva és Bornemissza Gergely házasságkötése érvényes volt a népet képviselő Mekksey tanúskodása folytán. Roger Schutznek megfelelt valamelyik harmadik világbeli bodega hiányos szaniter felszerelés híján is. Hogy meddig bírta, az nem rám tartozik. Hogy cirkált-e rendfenntartó polgárórság, az ismét más kérdés. A környezetbe bele nem született civilizált embereknek gondjaik lehetnek. Orgonaművész viszont – megfelelő gondolkodás révén – évekre be tud illeszkedni a járványokkal is megtűzdt világba, onnan csak politikusok tudják karhatalommal eltávolítani (Albert Schweitzerre gondolok). Platón Akadémiájának kapujára az volt írva: *Ageómetrétosz médeisz eiszitó*, azaz geometriai ismeretek nélkül senki sem léphet be. Stimmele, az okos görögök így beszéltek. Mi mást állítunk, és azt mondjuk, hogy ahol az evangéliumról beszélnek, ott van Isten Országá. Ezen

felül, aki érti Isten geometriáját, annak a szegények között van a helye.

Mit gondolsz a szabad akaratról?

A kérdés váratlan, mert elméletinek látszik, és igen alkalmas arra, hogy vitára indítson. Tegyük felelőssé Szent Pált a predesztinációért, aztán gyűjtsük rendszeresen, korokon át, a teológusok, filozófusok véleményét a kérdéstről, végül érkezzünk meg hazánkba a 21. század első évtizedébe, és mondjuk azt, hogy aki szegény maradt, az annyit is ér? Ismétlem, nem akarok nagy tanító lenni. Elég alapos munkát végzett itt Max Weber, aki a *Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus*-ban [A protestáns etika és a kapitalizmus szelleme] megírta a gazdasági érvényesülés és a hit hasznos kapcsolatának mibenlétét. Senki se gondolja magát szakértőnek, de jobb rálátásra tesz szert a kérdésben, ha elolvassa a Wikipédia világos összefoglalását. Ámde jobb világossá tenni és felvetni azokat a kérdéseket, amelyek erősen foglalkoztatják a talajt vesztett társadalmat, illetve, ami engem igazán érdekel, a kereső, tanácstalan, segítségre szoruló szegény embereket.

Szabad akarat? Mire? A gátlástalan uralkodás gyakorlására avagy elviselésére? Mivel nem akarok felszabadítási teológiát prédikálni, amiről új pápánknak testközeli tapasztalatai is lehetnek, én pedig törzskönyvezett pacifista vagyok, azért – ha érdeklődő barátaim többet várnának is tőlem – Babits *In Horatiumát* ajánlanám elmélkedésre. „Szabad szolgáljuk, állj akarattal a rejtett erőkhöz” – írja, mert az erők, a hatások világa teljességében ismeretlen, de amit megismerek belőle, és aminek teljesítését vállalom, annak szolgálatára szegődöm, és szabadságomat megvalósításának szentelem. Szabadságom ilyen feladása révén lesz lelkelem „könnyű, mint a hab s a felhő, mint a madár ... a szél az.” „*Jucundi acti labores*”: az elvégzett munka jó érzést ad. Meditációs gyakorlatként álljunk ki egy magas sziklára, mondjuk a Tarkőre, és figyeljünk egy mozdulatlan szárnyakkal keringő nagy madarat az előttünk-alattunk-felettünk lévő nagy „semmiben”, amint a láthatatlan rejtett erőkre támaszkodva rója köreit. Nem érezzük az időt.

A dialektikus materializmusban azt adták elő, hogy a szabadság a szükségszerűség felismerése. Nekem a mondat második fele teljesen megfelel. Ennyire lezser vagy könnyű vagyok ebben a kérdésben. Csinálom, amit jónak látok, amit meg tudok tenni, és az eredmény igazolni fogja a szabadságomat.

Hogyan látod a közösségek szerepét az egyének problémáinak megoldásában?

Fontosnak tartom. A „Holnap” városában, a múlt század eleji Nagyváradon élő Dutka Ákos mondta, hogy a költő, ha pártja nincs, elvesz korával. Profán példa, de igéző. Illyés Gyula is tudta, hogy milyen inspiráló egy közösség krónikásának lenni. Nemesak azért, mert mesélsz róla, hanem mert egy a lelked másokéval, a barátaidéval, és azzal a gondolattal, amit

együtt vallotok. Mert a krónikás élete szívfájdalommal tele, mert a közösség az, amiből eszmélete, nyelve származik és táplálkozni fog. Szíveskedjétek figyelni, hogy nem papi szöveget szerkeszték, hanem – többek között – azt a költőt idéztem, akit *még lejjebb* kellene ültetni Európa nagy folyója mellé, a legeslegalsó lépcsőre, a rakodópart alsó kövére, a kicsinyek mellé, akinek anyja kún volt, apja félig székely, félig román, és „mikor mozdulok, ők ölelik egymást”. Értjük? *Ölelik, és nem ölik* egymást. A Folyó népeiről van szó, európai népekről, akiket összeköt a földrajz, a történelem, a háború és a béke. A Folyó misztikájáról nemcsak a keleti filozófia nyelvén lehet beszélni, hanem a racionális európai ember fogalmaival is, aki tudja, hogy hány halottat sodortak a tenger felé a nagy háborúk öldöklései. Ne kérdezzük, hogy miért.

A közösség élte és megóvja az embert. Egyszer majd mesélhetünk történeteket a Bokor fénykorából, a közös munkáról, a barátságról, a veszekedésekről és kibékülésekről, a „marha nagy tisztánlátásról” (*Hommage à Lilla Péch*) és a keserves bizonytalanságokról, a görcsösen szorított, de el nem engedett vagy újra megkeresett kezeiről. Talán mesélhetünk, mert ahhoz újra fel kell idézni azt a varázst, amely az öröm és a félelem idején eltöltötte az embert. A munka kedvét. Én őt dicsérem csak, az élet anyját – írta Juhász Gyula.

Van-e még szerepe/jelentősége az Egyháznak a mai hívő életében?

Akkora a jelentősége, amekkorát tulajdonít neki. Az eredményét pedig meg lehet nézni. Nem a mai politikusok kezdtek beszélni a vallástalan, öreg Európáról. Spengler *Untergangja* már 1918-ban megjelent. Elég keserves időben. Ami utána jött, jó évtizedig talán, Max Weber profétikus elemzése ellenére, még okot adhatott a reményre. 1920 közepén azonban Weber már halott, 1933 végétől Spengler nemkívánatos személynek minősült. Ennyit a történelmi filozófiáról és a demokrácia bukásáról. A kialakuló diktatúrát XI. Piusz és Maurice Thorez kézfogása sem tudta meggátolni, amint a következő pápa, XII. Piusz sem. Örülhetett, aki élve maradt. A politikai reményt eltaposták a dübörgő csizmák.

Maradt a dogmatika világa, a tanítás tisztasága, a *par excellence* hit-tan. Ámde a vallási szekularizáció sem mai dolog. Ha mostani kifejezésére gondolok, akkor azt mondom, hogy a 20. század első fele egyszerre látta a Galilei-per kijózanító valóságát és a 19. századból örökölt hittételek gondját. Ezzel együtt létezett az evangélium nélküli, mindennapi, rideg, külsődleges, vallásosnak mondott vallástalan élet. Igen jó téma az álszentség, embertelenség ábrázolására. Igen jó alkalom önmagunk igazolására, hogy mi nem vagyunk „olyanok”. *To fix the ideas* [a félreértések elkerülésére]: olyanok, mint a vámos (ld. Lk 18,11). Meg is tesszük. Az ellenféllel ellenkezésben óhajtjuk bemutatni saját elvi és gyakorlati hűségünket. A mi világunk nem viperafészek, a mi szeretetünk nem

sivatag. A becsületes egyháztag tehát a lelkiismeretére hallgatva igyekszik megélni azt a kötelességet, amit a hivatalos egyházi dogmatika elfogadandó és gyakorlandó hit gyanánt elébe állít. Ez nagy feszültséget jelent. Nagyon jó, ha ezt a problémaegyüttest nem rakjuk a liberális szabadkőművesek nyakába, mivel az egyházilag kifogástalan Karl Rahner mondta – többször megismételt antimodernista esküje letétele után –, hogy a modernisták olyan erős hittel ragaszkodtak az egyházhoz, „amit ma alig találunk”. Az volt csak a bajuk, hogy túl gyorsan haladtak.

A feszültség leküzdésére századunk nagy találmánya az ökumenizmus, amelynek a zászlaja alatt hátizsákot ragadunk, elfogadott találkozóhelyekre járunk, énekelünk és gitározunk, kiváló vallási személyiségeket követünk, nincs útlevelproblémánk, értékes emberi kapcsolatokat létesítünk. Igazolt egyháztagok vagyunk. Ennyi? Van-e degeszre tömött égi erszényünk, szertartások helyett irgalmat gyakorlunk-e? Testvérnek tekintjük-e az embereket a mindennap ismételt megkülönböztetések nélkül? Hatalomra törekszünk-e, gátlástalanul gyűjtjük a földi javakat? Nem hallgatjuk meg egymást?

Gyorsan abba hagyom a felsorolást, nehogy valaki azt gondolja, hogy igazolni akarom magamat. Én benne vagyok az Egyházban, anyagilag támogatom, szertartásokon veszek részt, tisztelem a jó papokat, olvasom az egyházi irodalmat és így tovább. Nagyra tartom azokat az erőfeszítéseket, amelyeket a szegények, üldözöttek, kizsákmányoltak érdekében tesz. Nekem nagyon fontos a jó Egyház, hiszen egész életemben közvetlenül vagy közvetve őt segítettem. Ámde megerősítem azt az évtizedekkel korábban megfogalmazott nézetemet, hogy számomra az Egyház elsősorban közösség, Jézusban hívő, történelemben vándorló szociális alakulat az Ő tanításának valószínűsítésére. Ami világos számomra, azt igyekszem megtenni, amit homályosan látok, azt képességeim és lelkiismeretem szerint igyekszem feladatá tenni. Hazudni nem fogok, mert Isten bután is elfogad.

Mit kellett volna a Bokornak lényegesen másképp csinálnia?

Tökéletlenségeim elismerése, mulasztásaim kinyilvánítása mellett azt válaszolom, hogy semmit. Minden más szépítkezés, kaserolás, történelmietlen, elégedetlenség, keserűség. A vonalvezetés nagyban jó volt. Aki erre az ügyre tett, az Lk 12,29 alapján tudhatta, hogy tündökölni (*meteoridzein*), feltörekedni nem szabad (*nolite in sublime tolli*). Ezzel rendben is vagyunk. A felismert hibákat meg lehet banni és/vagy javítani. Van azonban néhány említendő dolog.

A név nélküli, majd később Bokor névvel megjelölt baráti társaság – *mostantól a barátaim vagytok, mert mindent elmondtam nektek* – közel hét évtizeden át, az emberek között és Isten ege alatt, a zsinat előtti hagyományos hitvilágból – történelmi és társadalmi változások során – eljutott a zsinat utáni posztmodern világba. Tagjai különféle formában

tanúságot tettek szándékukról az evangélium elveinek megvalósítására. Újraértelmezték a szövegeket, gondolkodásuk és cselekvésük alapjának fogadták el. Tehetségük szerint követték Jézust. Közösségeket teremtettek, lelki életet alakítottak ki, isten- és emberközpontú szemléletben töltötték napjaikat. Ha kritikát akarok kimondani, legjobb lesz, ha időrendben haladok.

Biblikus teológiai örökségünket a Szentírás olvasására buzdító korábbi pápai levelek adták. Ez folytatódott a zsinat után Bulányi elemző és szintetizáló munkája nyomán, a görög eredeti szöveg feldolgozásával, majd az új ökumenikus fordítás figyelembevételével.

1968-ra elkészült az ismert, öt részes, Keressétek az Isten Országát! nevet viselő összefoglalás. Többszörös közösségi revízió után csak azt lehetett mondani rá, hogy a bibliai helyek elemzésén túl nem tartalmaz „tudományos” teológiai irodalmat. Jobb szót nem tudok erre, de aki kinyitja az utóbbi évtizedek nyomtatott folyóiratainak az irodalomjegyzékét, tudni fogja, hogy miről beszélek. 1968-ban úgy fejeztem ezt ki, hogy a KIO nem „intelligens” könyv, hiszen hiányzik belőle a kor elismert teológusai munkáinak felsorolása. Ezt bármikor fel lehetett hánytorgatni, ámde a Bokor közösségi életének kialakulásához, az újrakezdéshez, az evangélium melletti aktuális tanúságtételhez éppen a bibliai ösztönzésre volt szükség. Ismertük mi a korábbi katolikus tanítást, de – amint a személyi kultusz idejének gyászos eseményei mutatták – kiderült, hogy a „régii” hit nem ad elegendő erőt a tanúságtételre. A Szentírás alapján viszont le tudtuk győzni félelmünket, vállalni tudtuk a nehézségeket. Teljesen új látásmóddal, szellemi frissességgel, hívő lelkülettel indultunk tovább a hetvenes éveknek. A KIO megadta azt az erőt, amire szükség volt.

Kritikus hang persze barátaink részéről is elhangzott. A tiszteletreméltó Halász Piusz egy megjegyzés-töredéke a fülemben van. „Hiszen Te is tudod” – mondta Bulányinak –, „hogy nem úgy van.” Hogy mi nincs úgy, nem tudom, azt viszont tudom, hogy Bulányit gyakran érte kritika megalkuvás nélküli álláspontja miatt. Elvárásolt lelkek voltunk az egzegézis eredményei következtében. Lehet, hogy túlzásba is estünk, de magyarázni tudom a dolgainkat. „Bulányi paranoiás” – mondták jóakaróink is, és ilyenkor nagyon jól éreztem magam, hiszen nekem egyenesen papírom van arról, hogy paranoid alkat vagyok. „Tudja maga, hogy ki paranoiás?” – kérdezte egy vizsgáló a Fő utcában. „Az, aki bizonyos dolognak túlzott jelentőséget tulajdonít más dolgokkal szemben.” Nagyszerű – gondoltam –, ez jó meghatározás. Majd mindig erre fogok gondolni, amikor a templomban azt énekeljük, hogy „készebb vagyok meghalni, mint téged megbántani”. Meg sok más ilyen „őrült” szöveget. Nolai Szent Pál is égre szegezett szemekkel járt, és úgy

hitte, hogy tapsol az angyalok kara (*Ad uxorem suam*). A józanok ilyenkor figyelmeztetni szokták a rajongót, hogy nézzen a földre is, mert különben megbotlik. Pedig a *stulti sumus propter Christum*, azaz bolondok vagyunk Krisztus miatt, egyenesen klasszikus katolikus, mondjuk páli szöveg a bolondériáról, ami miatt hülyének, bigottnak nézik az embert. Általában a világban, de a hatalom előtt megalázkodó egyházban is, ha úgy alakul. Ha nagyon erősködik az ember, akkor minden normális keresztény társaság – Európában vagy Amerikában – ejti az illetőt. Hamar rásütik a „fundamentalista” jelzőt. Bulányi nagyon gyorsan veszített az emigránsok körében, amikor kiderült, hogy használhatatlan a revíziós törekvések számára, de veszített Európában is, amikor az államba beépülni akaró, egyébként jószándékú társaságok rájöttek, hogy belőlünk nem lehet minisztert csinálni, nem lesz belőlünk bizonyos alakulatok „házi papja”. Külföldi barátaink is sorra ébredtek rá, hogy nem akarunk túllépni egy határon, és lemondtak rólunk. Valójában saját maguk növelése volt a céljuk, hiszen örültek volna egy kiváló magyar tagozat létrehozásának.

Minden egyesület szeretne nagy lenni. Mi sem voltunk, és talán ma sem vagyunk kivételek. A kicsi a szép – ismételtük Schumachert –, de amikor új csoportot hoztunk létre, a növekedés öröme miatt elhanyagoltuk azt a szellemi megalapozást, amely jelen volt induláskor, és segítette a közösségi munkát, tanúságtételt. A szabadabb levegő, a kockázat csökkenése révén többen csatlakoztak hozzánk, és azt hittük, hogy a nagyobb létszám ellenére nem gyengül az összekötő hit. Ámde a só veszít a hatásából, ha túlhígítjuk. A szociológus gyanakodni kezd, ha egy vállalat nagy székház építését kezdi el. Azt mondják, ilyenkor már túl van élete csúcspontján. Nagyméretű rendezvényeink azt a látszatot ébreszthették, hogy a résztvevők meggyőződése azonos. Ha azonban valaki csak futólag is végiggondolja azt a rengeteg szellemi áramlatot, amely fél évszázad után válogatás és kritika nélkül megjelent hazánkban, akkor tudnia kell, hogy a meghívottak a legkülönbözőbb tudattal töltötték meg a Bokor által nyújtott kereteket. Ha ehhez hozzávesszük a lelkiismereti szabadság feltétlen tiszteletét, akkor időnkint valóban az lehetett valakinek a benyomása, hogy a jelenlévők nem tudnak megvalósításra alkalmas közös nézetet kialakítani.

Nagy energiát és sok időt kötöttek le a kommuna megvalósítására irányuló törekvések. A beszélgetések, viták, lelkigyakorlatok nem tudtak eredményt hozni. Az elvek hangoztatása mellett gyakorlati lépésnek vagy lépéseknek kellett volna bekövetkezni. Ezek azonban elmaradtak. Mivel abban az időben már három évtizede ismertem bokorbéli barátaimat, tudtam, hogy koruk, karakterük és társadalmi beágyazottságuk folytán nincs köztük olyan, aki sikeresen belevághatna ebbe a kezdeményezésbe. Katasztrófa helyzetet pedig nem szabad egy álomért

létrehozni. Nem egyszer le is írtam a véleményemet. Bulányi nem értett velem egyet, mondván, hogy aki megtagadta a katonai szolgálatot, az nem utasíthatja el a kommuna gondolatát. Nekem az volt az álláspontom, hogy két dolgról van szó. Nem elvileg, hanem a rendelkezésre álló anyagi, de főleg személyi feltételek miatt nem látom a megvalósítás lehetőségét. A gyakorlatban nem bízom, más alkatú és helyzetű emberekre van szükség az ilyesmihez.

Már a hetvenes évektől ismertem az erőszakmentes, katolikus filozófus és költő, Lanza del Vasto tevékenységét, és rokonszenves volt, amit tett. Messzemenően tiszteltem a kezdeményezését, de minden vállalkozásnak ismerni kell a gyökereit, amint a Bokor sem a légüres térben, hanem a magyar valóságban keletkezett. A sorozatos viták ellenére nem került le a napirendről a kommuna kérdése, és végül be kellett látnunk, hogy másfél évtizedet vett el tőlünk a meddő próbálkozás. Bulányi utolsó naplójából derült ki, hogy ő családos szerzetesrendet szeretett volna alapítani. Ez meglepetés volt, mert közeli barátaim sohasem akartak szerzetességet, és magam is mindig ezt a véleményt hangoztattam. Ha valóban ez volt a ki nem mondott célja, akkor új, fiatal erővel kellett volna elkezdni, nem pedig sok szállal megkötött, több generációs családokkal.

Nem volt igazán eredményes az utóbbi évek társadalmi tájékozódása sem. Egyes csoportosulásoktól, pártoktól – jó szándékuk elismerése mellett – idejében el tudunk válni, mások esetében késett a határozott vélemény kimondása. Kétségtelen, hogy a megpróbáltatások idején mutatott erkölcsi teljesítményünk vonzó volt azok számára, akik szerették volna szalagként zászlójukra tűzni a Bokor nevét. Szerencsére nem valósult meg a szándékuk. Bár igen nagy apostoli buzgóságot fejez ki az a magatartás, amelynek a jegyében mindenhová elmegyünk, ahová meghívunk, de azért mégsem egészen úgy. Heródes is szeretett volna megtudni egyet s más Jézustól, de nem kapott választ. Szívtelen, gögös lett volna Jézus, hogy nem állt szóba vele? Ó, nem, csupán realista. Ezt mindenki megerősítheti, akinek van emberismerettel és józan ésszel kombinált biblikus műveltsége. „Ne szórjátok gyöngyeiteket a sertések elé” – prédikálta 1951 őszén Bulányi a debreceni Szent Anna templomban. Akkor kockázatosabb volt ilyesmit szószékről mondani. A prédikátor tudhatta, mivel játszik. Esetleg egy életfogytiglannal. Ez az egyenes beszéd azonban ma jobban elmegy a szellemi zűrzavarban, bár megvalósulása nem látszik reményteljesebbnek, mint a fenyegető személyi kultusz idején. A vegyes relativizmus idején nagy szerencsénk az, hogy a (társadalmilag) alacsony, szegény és szelíd Jézusra gondosan figyelve jól megítélhetjük teendőinket. Ez a magatartás a nyolc évtized eredménye. Nagyon ragaszkodom is hozzá.

„Messze jövővel komolyan vess össze jelenkort” – tanácsolja a költő, és az összevetés mindig

megtehető, idős korban vélhetőleg több eredménnyel. Lássuk az „első” racionalistát: Descartes elismerte, hogy azért látott messzebbre, „mert óriások vállán” állott. Vörösmarty szerint „emlékek nélkül népeknek híre csak árnyék”. Ismerni kell a múltat. Gyors antológiám eredménye szerint az emlékezés nem tehetetlenség, hanem tudásban gyökerező aktivitás. Búcsúzzunk el a depressziótól! Vannak elődeink, ma is megbízható elődeink.

(Vége)

KIRÁLY IGNÁCZ

MI FÉRFIAK...

Rögtön tisztázzuk, hogy bizony a „teremtés koronájáról” van szó. Nem szaktudományos megközelítéssel, nem teológiai emberkép elemzéssel. Világos a jelen helyzet, hiszen egy férfi gondolkozik el a témáról. Ha beütöm a téma valamely fogalmát az internetes keresőbe, (patriarchális. férfi szerepek...), akkor rám zúdul a férfi apropóból előhuzakodó női témák tömege. Női szerzőktől. A nemek közötti nemes és nemtelen harc tetten érhető. A mostani elgondolkodás nem akar foglalkozni az emberiség történelmében alakuló férfi állapotokkal, van ennek szakirodalmi, melyet meg lehet nézni. Itt és most az a kérdés, hogy férfiként mikor és hogyan vagyok a helyemen. Egy adott kor, egy meghatározott kultúra felkínálja a szerepeket és kérdés, hogy miket veszek át ezekből és miket nem. Szép szándéknyilatkozatnak is felfogható két nép elnevezése: ar-am, az arám anyajogú nép és az ar-ab, az apajogú arab nép...

1./ A biológiai élet szolgálata.

A fizikailag nehezebb feladatokat az erősebbnek kell végeznie. Az erősebb az „erősebb nem”? Kezdetben ez az erő irányulás a vadászatot, a védekezést és támadó harcot jelentette. A földműveléssel és az állattenyésztéssel már ezek sokoldalúsága miatt, megosztható lett a tenni való is. Alapvetően édesapámhoz tartoztak a lovak, édesanyámhoz a tehének. A lovak a földművelés, fuvarozás munkatársai voltak és édesapám volt az irányítójuk. A tehének a tej ellátásunkat biztosították, édesanyám fejte őket. Mi gyerekek háttér feladatokat kaptunk, etetés, itatás, legeltetés. Meghatározó döntéseket édesapánk hozta, de ezt megelőzte édesanyánkkal való megbeszélés. Velünk nem volt megbeszélés. Nekünk megmondták a ránk tartozó dolgokat és engedelmesskedtünk. Ebbe a rendszerbe nem szólt bele az a zavaró körülmény, amit az jelenthetett volna, ha leány tesónk is van. Három fiúval üzemelt a család. Férfias családban is természetes példa volt az apai és természetes volt az anyai is, mert mindenki tette a dolgát. Ha baleset volt, édesanyánk pátyolgatott, kötözött, édesapánk fogta be a kocsiba a lovakat és fuvarozott a faluba az orvoshoz. A téli

disznóvágások jól mutatták a szerepeket. A férfi vezényelt, a feleség javasolt. A gyerek meg téblábolt és haszonélvezte a finomságokat. Nem volt megalázó a női terület sem, hiszen az üst körül dolgoztak. Csak akkor sajnáltam a nőket, mikor a bélmosást kellett csinálniuk. Az adható első finom falatok édesanyánk kezéből jöttek, ezért hozzám az ő szorgoskodása közelebb állt, mint maga a vágás, pörzsölés, bontás. Mindez régen volt. Mára ezek a biológiai életünket szolgáló tevékenységek nagyon megváltoztak. Az alapelvek azonban ma is megfontolandóak. Ki mire alkalmas, abban jeleskedjen. Ki mire még nem alkalmas, abban fejlődjön. Egy család az együttműködésre épül. Egy családi közösség irányítással, belátással, engedelmisséggel, elviselés erényének sűrű gyakorlásával működik. Mi patriarchális, apaközpontú családban nőttünk fel. Láttunk agresszív családapákat, és otthon szerencsére megtapasztaltunk a szelíd, de határozott apai irányítást. Elleshettük a sokoldalú talpraesettség módozatait, a lószerszám készítéstől, a lovas kocsis javításain át a lovas szánkó építéséig. Számomra persze az ostor készítés, a nyíl és csúzli fabrikálás izgalmasabb volt. A jó irányítás és a jó példa örök érték. A férfi családfenntartó szerepe nagy részben már a múlté. Közös kötelezettséggé vált. A bérből és fizetésből, a vállalkozásból működtetett életvitelt a jövedelem határozza meg. A nagyobb jövedelem a nagyobb dominancia öntudatát is magával hozhatja. „Ki viseli a kalapot” kérdése nem is kérdés. Itt nem arról van szó, hogy ki a nagyobb szájú. Aki többet tesz az asztalra, az viseli azt a kalapot. Elszomorítóan veszélyes, mikor a pénz irányítja még a családi szereposztást is. Irányíthatná a jó elvek rendszere is. „A férfi nagyságában benne van a hozzá tartozó nőé is.” (Keresztúry D.). Ha egy család célja az egymásért élés megélése és áthagyományozása, akkor máris az eszköztárba tevődik a jövedelem mennyiségének ténye.

2./ Erő és erőszak férfi erény?

A matriarchális (anyaközpontú) törzsek, természeti népek nem a filmek amazon harcosai szerint élnek. Nem a kard, a karate és egyéb „küzdősportok” teszik vezetővé a nőket. A kínai Szecsuán tartomány anyaközpontú népcsoportja (40 ezernyi fő) béke és szabadság hangsúlyú. Gyermekvállalásban jeleskednek, nem hadakozásban. A férfiak dolga ennek szolgálata ágyban és munkákban. A szokásos férfias tevékenységeket kiegészíti a csecsemőgondozás, gyermekgondozás. Az indiai matriarchális Khászi nép arra is vigyáz, hogy az élethez szükséges javak ne herdálódjanak el hadakozásokra és szenvedélyekre. Ezért is az örökség mindig a legkisebb leányt illeti. Az indonéz Minangkabau népe nem hagyja, hogy a férfiak csak mintegy kiszolgáló modern rabszolgák legyenek, hanem 10 éves kortól mintegy szerzetes növendékek, kolostorban vannak, és ott tanulnak, műveltséget, életminőséget. Tudják, hogy a minőségi élethez

minőségi emberek, férfiak, kellenek. A női vezetésű társadalmak életigenlőek, mindennapokra céltudatosan figyelőek, kifelé nem provokatívok, nem hadakozóak. Az európai nők számára milyen sokkoló hatású volt, mikor az első világháborúba diadalmas hononyákként küldték fiaikat, férjeiket és néhány hónap múltán láthatták holtan szeretteiket. A férfiak háborús, erőszakos szemléletének hátszelet adó nők drámája és tragédiája volt ez. A keresztényeknek kiemelt példát mutat Jézus. Zsidó patriarchális kultúrában él és működik. Csak fiúkra építi mozgalmát, mikor a tizenkettőt kiválasztja. Ugyanakkor nőkre támaszkodva működteti azt. Istenképe a férfi és női vonásokat egyaránt kifejezi (tékozló fiú apja). Hogy ennek a harmóniának mennyire nem sikerült kibontakoznia a nyugati kereszténységben, ezt mutatja a női egyenjogúságért, majd a hatalmi részesedésért folytatott nőmozgalmak sora. Harc, a férfi eszközökkel kivívandó női jogegyenlőség kezdeményezése. A rossz tulajdonságok egymásra hatása és alkalmazása helyett az erények, értékek egymástól való eltanulása lehet a fejlődés útja. Bulányi atya szerint „Jézus ma fiatal házasságokat hívna tanítványul.” Azért, mert a női és férfi erények személyes együtt működésére épülhet az Isten Ország.

3./ Férfi személyiség fejlődés.

Fiú, férfi, férj, apa, nagypapa... Hosszú és sok önnevelést igénylő életút. Azt is önnevelésnek mondom, amikor a körülmények, a szeretteink, vagy akár a velünk ellenségesen viselkedők hatására változunk. Nekünk kell döntenünk ezek elfogadásáról, elutasításáról, vagy elviseléséről. Adottság, elesett és tanult szempontok működtetik az embert. Az emberi hagyományok számtalan beavatási szertartást, szokást alakítottak ki. Felnőtté avatások kemény fizikai és lelki erőpróbát jelentettek. A modern és posztmodern világban ezt látszott pótolni a katonakötelezettség. A katonaviselt férfi a felnőtt férfit jelentette. Valamilyen próbáknak megfelelt, kemény fizikai erőfeszítéseket követeltek tőle. Emellett még keményebb személyiséget betörő, engedelmeskedtetésre kényszerítő parancsuralmi gépezet fogaskerekévé tették. Felnőtté avatás így lett politikai hatalmi rendszereket kiszolgáló hivatott megnyomorítássá. A kötelező katonaság megszüntetésével nem jött érdemi beavatási szertartás. A kereszténység konfirmációja, bérmálása csak szakrális figyelmeztetés ennek fontosságára. A középiskolánkban a szalagavatóval igyekeznek ennek legalább ünnepi szónoklatokban hangsúlyt adni. Nem csupán a technokultúra, a virtuális internetes életszemlélet teheti fiainkat, unokáinkat férfiatlanná, hanem a beavatások kulturális hiánya is. Drámai helyzet alakul ki, melyben már a nemi identitás megválaszthatósága látszik az emberi szabadság csúcának. Pedig a szabadság arra van, hogy odaadjuk, valamire, ami általános emberi érték és számomra

fontos, mert igaz, jó és szép, sőt a hívő számára szent is. Amikor az eszköz, mint a szabadság is, céllá válik, felborulnak az alapvető emberi értékek. Amikor már a megjelenés is olyan, hogy csak szemből lehet megkülönböztetni a nőt a férfitől, akkor a férfias jó tulajdonságok átöltöznek, átfestődnek, kiszíneződnek, magamutogatássá silányulnak. Bizony, mára az egyenjogúság a szenvedélybetegségekben megvalósult. Pedig „önbizalmamat ne az italból, hanem a tettekből várjam” (Latinovics Z.). Amik ma személyes furcsaságok, azok holnap a jövő veszélyeztetői. Ha a mai ember csak fele annyit foglalkozna minőségi személyiség fejlődésével, mint amennyit foglalkozik kinézésével, akkor nem itt tartana az emberiség... Rajtunk fordul.

GROMON ANDRÁS SZEMLÉLŐDÉS VAGY AKTIVITÁS? (Lk 10,38-42)

Amikor úton voltak, bement egy faluba.

Egy Márta nevű asszony látta vendégül;

ennek volt egy Mária nevű testvére,

aki az Úr lábához is odaült, és kitarítóan hallgatta szavát,

*Márta viszont csak a sokféle szolgálattal foglalatoskodott
túl buzgón.*

Odalépett hát Jézushoz, és így szólt:

„Uram, nem törődöl azzal, hogy a testvérem

cserbenhagyott,

és egyedül kell kiszolgálnom titeket?

Mondd meg hát neki, hogy legyen segítségemre!”

Az Úr azonban így válaszolt neki:

„Márta, Márta, sok minden aggaszt és tesz zaklatottá téged,

pedig kevésre van szükség, vagy csak egyre.

*Mária ugyanis a jobbik részt választotta, s az nem vésztik el
tőle.”*

Márta és Mária története „időtlen idők óta” kedvenc hivatkozási helye azoknak, akik a „szemlélődő életforma” (sajátosan a szerzetesség) magasabbrendűsége mellett érvelnek, szemben a „hétköznapi aktivitással”, mondván: minden különösebb magyarázat nélkül is világos, hogy Jézus szerint az előbbi „a jobbik rész”.

Csak hogy az alapos vizsgálat során kiderül, hogy rendkívül problematikus és több szempontból is nehezen értelmezhető szövegről van szó, illetve igazi, eredetinek tekinthető üzenetének megfogalmazásához természetesen ezt is el kell helyeznünk Jézus tanításának egészében.

Először tehát sorra vesszük a fordítással kapcsolatos tudnivalókat, illetve néhány más „háttérinformációt”, majd mindezek figyelembevételével megfogalmazom a szöveg két legvalószínűbb értelmezési lehetőségét.

Eleve nagy bizonytalanságot és nehézséget jelent az a tény, amely rendkívül *élénk hagyomány- és szerkesztéstörténeti folyamatra* utal (egyszerűbben: a szöveg alakulásának bonyolultságára), nevezetesen az, hogy a 41. versnek a megszólítás utáni része („sok minden aggaszt és tesz zaklatottá téged”), illetve a 42. v. első harmada („pedig kevésre van szükség, vagy csak egyre”) *jó néhány változatban olvasható* a különböző kéziratokban: a) „egyre van szükség”; b) „kevesre van szükség”; c) az előző kettő összekapcsolása: „kevesre van szükség, vagy [csak] egyre”; d) egy ólatin és egy szír kódexcsoport az egész problematikus részt (a „sok minden”-től odáig, hogy „csak egyre”) kihagyja; e) a *D* kódex is kihagyja az imént említett részt, de helyette azt írja: „felizgatod magad”. A lényeg szempontjából a d) és az e) szövegváltozat egyenértékű, azonban az utóbbi, a *D* kódex szövege életszerűbb és *lélektanilag* logikusabb, ezért második magyarázatomban majd ezt veszem alapul.

Ma már nehéz eldönteni, hogy egy eredetileg hosszabb szöveget *rövidítettek-e* meg a d) és e) pontban említett kódexek, vagy ezek valamelyike alkotta az eredetit, s az előbbieket *bővítették* ki azt. Az utóbbi esetet kell *valószínűbbnek* tartanunk, részben a „szent szövegek” alakulására érvényes általános törvényszerűségek, részben az idővel egyre erősödő krisztológiai folyamat miatt; mivel azonban nincs perdöntő érv, kétféle szöveget fogadhatunk el hitelesnek, és így kétféle magyarázatot adhatunk.

Egy-két kivételtől eltekintve, a fordítók nem vesznek tudomást a 39. versben szereplő „*is*”-ről (*kai* a görögben), noha ez – tekintetbe véve a szövegösszefüggést – fontos részletre mutat rá (ha hitelesnek fogadjuk el a helyzet lukácsi leírását). Nevezetesen: Mária nem viselkedett egyoldalúan! Részt vett a konyhai munkában, a vendégek kiszolgálásában is, de „az Úr lábához *is* odaült”. A 40. versben Márta által megfogalmazott „cserbenhagyást” ezért alighanem úgy kell értenünk: *egy idő után* „cserbenhagyta” nővérét. Ez fontos adalék annak indoklásához, hogy ezt a jelenetet, illetve Jézus benne foglalt tanítását nem lehet felhasználni a „szemlélődő” és a „cselekvő” életmód szembeállításához, és az előbbi értékesebbé nyilvánításához.

Ugyancsak a 39. versben a különböző fordításokban hiába keressük a „*kitartóan*” módhatározót, pedig az ige *imperfectum* alakja a Jézus szavaira hallgatás *folyamatosságát, tartósságát* fejezi ki, ahogyan a 40. v. elején is Márta konyhai tevékenységére, a „foglalatoskodott”-ra vonatkozóan. Ez nem öncélú szörszálhasogatás, hanem fontos megjegyzés, különös tekintettel arra, hogy a szakasz igéi egyébként szinte mind *aoristos* alakban állnak (= „pontoszerű”, éppen befejezett magatartást jelölnek).

Hasonlóan fontos a 40. vers elején lévő „*csak*”, amely kifejezetten nincs benne a görög szövegben, de e megszorítás betoldását 1) *közvetve* az egész szakasz

szövegösszefüggése igazolja, 2) közvetlenül pedig Márta foglalatosságának túlbuzgósága (a *periszaszthai* ige alapjelentése *mediumban*, átvitt értelemben ez: „túlságosan foglalkozik valamivel”), továbbá 3) az előző mondatbeli „is”, valamint 4) támogatja Jn 12,2: „Jézus hat nappal húsvét előtt elment Betániába, ahol Lázár élt, akit feltámasztott a halottak közül. Ott vacsorát készítettek a tiszteletére. Márta felszolgált...”

A 42. versben a „*nem vétetik el tőle*” háromféleképpen is érthető: a) „nem veszíti el”; b) „én nem fogom elvenni tőle”; c) „Isten nem fogja elvenni tőle” (a szenvedő igealak ez esetben *passivum divinum*ként értelmezve Istent jelöli). Mivel itt valószínűleg mindhárom jelentést hordozza a szó, ebben a „semleges”, minden lehetőséget nyitva hagyó alakban fordítottam: „nem vétetik el”.

„*Valakinek a lábainál ülni*” abban a korban szakkifejezés volt, s azt jelentette: „tanítványának lenni”, ld. Pál vallomását: „...ebben a városban nevelkedtem, Gamáliel lábánál” (ApCsel 22,3), továbbá a rabbinikus mondást: „Engedd, hogy rád szálljon lábuk pora!” Csakhogy akkoriban a nőket nem oktatták a Tórára, s a rabbi nem fogadtak tanítványul nőket. Jézus viszont e tekintetben is lerázta magáról a hagyomány béklyóját, és nőket is tanítványaivá fogadott, vö.: „vele volt a Tizenkettő, és néhány asszony...” (Lk 8,1-2). A mondat folytatása is („hallgatta szavát”) megerősíti, hogy Máriát valóban Jézus tanítványának kell tekintetünk.

Jézusnak a „*sok minden aggaszt*” megállapításával kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy a *szolgálat* önmagában véve kétségtelenül dicséretes (vö. „az emberfia sem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon”: Mk 10,45), és Jézus el is fogadja mások szolgálatát maga és tanítványai számára egyaránt (vö. pl. Lk 8,3: „vagyonukból szolgáltak nekik”), az esetleg hozzá kapcsolódó *aggodalmaskodás* azonban annál helytelenebb: „Ne tépelődjete az életetek miatt, hogy mit egyetek vagy mit igyatok, se a testetek miatt, hogy mibe öltözködjete” (Mt 6,25)!

A fentieket tekintetbe véve a két legvalószínűbb szövegváltozat, illetve annak megfelelő magyarázati lehetőség tehát a következő:

a) „*Márta, Márta! Sok minden aggaszt és tesz zaklatottá téged, pedig kevésre van szükség!*” – nevezetesen „ahhoz, hogy kiszolgálj minket, hiszen kevés is megelégszünk”. – *Ez esetben* betoldásról árulkodónak tekintjük az „ugyanis”-t a következő mondat elején (a görögben a *gar* szócska nagyon sokszor vezeti be az evangélisták betoldását!), és mint hiteltelent elhagyjuk az egész mondatot. Eljárásunkat a következők igazolhatják:

1. Jézus nem elégedett meg „az ige” pusztá hallgatásával, hanem annak meghallgatását és megcselekvését kívánta meg (vö. Mt 7,21: „Nem az megy be a Mennyek országába, aki azt mondja nekem: »Uram, Uram!«, hanem csak az, aki teszi mennyei Atyám akaratát”; ld. még Lk 10,37; 11,28!). Ezért aztán jézusi szempontból teljesen megalapozatlan a pusztán „szemlélődő” életforma, és szóba sem jöhet, hogy az a „jobbik rész”. Erre a magyarázatra maga a szöveg sem ad lehetőséget, hiszen a 39. versben nem szemlélődésről van szó, hanem Jézus szavainak meghallgatásáról; ha Lukács a szemlélődésre akart volna utalni, tudta volna, hogyan tegye, ld. Lk 2,19 és 2,51 vége: „Mária pedig őrizgette mind e szavakat, és szívében fontolgatta őket.”

2. Jézus rögtön abba hagyta a prédikálást, mihelyt észrevette, hogy az embereknek korog a gyomruk (vö. Mk 6,35; 8,2), és egyébként is gondja volt az evésre (és pihenésre), amikor azt helyénvalónak találta (vö. Mk 5,43; 6,31; Lk 10,7b).

3. Jézus azonban azt is tanította, hogy elégedjünk meg a „mai kenyérrrel” (Lk 11,3: „Egy napra való kenyérünket add meg nekünk napról napra!”), ahelyett hogy a „holnaputáni” után kíváncsoznánk (ld. ismét Mt 6,25), azaz elvetett mindenféle aggodalmaskodást. (Jézus intelméből azonban a „túlbuzgó háziasszonyok” – vagy bármi mással „túlságosan foglalatosságok” – nem csupán kritikát olvashatnak ki, hanem bátorítást is: Ahogy mindenkinek, a háziasszonynak is joga van szabadidőre!)

b) „*Márta, Márta! Te felizgatod magad! Mária a jobbik részt választotta, s az nem vétetik el tőle.*” – *Ez esetben* nem tekintjük lényegesnek a Lukács által megrajzolt esemény részleteit; lehet, hogy az általa leírt a nézeteltérésről volt szó, lehet, hogy másról. Az a döntő, hogy Márta „felizgatja magát”, mivel Mária „a jobbik részt választotta”, s azt akarja, hogy Jézus vonja meg tőle az előnyt (bármi legyen is az). Vagyis „*igazságos kiegyenlítést*”, „*igazságszolgáltatást*” vár. Jézus döntése azonban az, hogy Máriát nem kell megfosztani előnyétől. Barátságosan, de nyomatékosan figyelmezteti az irigység által kínzott asszonyt („Márta, Márta!”), ne izgassa fel magát, és ne sajnálja riválisától annak szerencsésjét.

A szölmunkások példázatában is egyeseket meg nem érdemelt szerencse ér, s a többiek irigylik azt tőlük (Mt 20,1-15). Hasonlóan reagál a tékozló fiú bátyja is (Lk 15,25-30). Jézus azonban ezekben az esetekben is következetesen azt tanítja, hogy Isten megmarad az igazságosságot fölülmúló, szabad ajándékozás mellett: „Én ennek az utolsónak is annyit akarok adni, mint neked”; „Hozzátok elő a legjobb ruhát, és adjátok rá, és húzzatok gyűrűt az ujjára..., mert ez az én fiam halott volt, de újból életre kelt” (Mt 20,14; Lk 15,22-24 – vö. még Lk 6,20-22; 7,23) – és ezt nemcsak tanítja, hanem maga is Isten példáját követi, például az igazságos örökösödést követelőnek azt

mondja: „Ember, ki tett engem bíróvá vagy osztóvá köztetek?” (Lk 12,14).

Mindezek alapján nyugodtan kijelenthetjük, hogy Márta és Mária történetét többféleképpen is lehet értelmezni, de a „szemlélődő életforma” megalapozásaként és igazolásaként semmiképpen.

(2021. március 31.)

BULÁNYI GYÖRGI

VIRÁGVASÁRNAP... (RÉSZLET A HÚSVÉTI NAPLÓBÓL)

Tegnap este harmatosan, lázat leszorító gyógyszerekkel megtömve, ... de büszkén mentem ki Pista kocsijával Adyligetre – virágvasárnapi liturgiára. Harminc fölött volt a hívők száma, ami nem megvetendő arányú jelenlét az én miséimen. Ha majd nagy leszek, biztosan még többen leszünk! Sajnos, nem sajnós, a 9. évtizedben már összemegy az ember, s nem nagyobb lesz. Ismerős volt mindenki. Új csak a két gitáros-énekes hölgy volt, akiket Szabó János csábított ide – sikerrel. Énekekkel indult a liturgia, majd köszöntöttem őket. Még egyet énekeltek a gitárosok, én meg elimádkoztam a virágvasárnapi hivatalos misekezdeti könyörgést, s már indult is a passió. Gyakorlattal rendelkező testvérek csinálták, összeszokott gárda: a dévai színjátszó csoport. Szép volt. Jó ágy a prédikációnak. Mi tagadás, nem készültem. Délelőtt mondtam ugyan már egy prédikációt Bokorportán, ahol Julit és Pityut megkereszteltem, de az nem illett ide. Egész délután rágtam a tollat, de annak csak annyi eredménye volt, hogy betettem a táskámba három segédszöveget; ezek: *Az apostol* Petőfitől, az *Ének Kaifásról* Nagy Katalintól, és a *Szonettkoszorú* Kovács Gábortól.

A hallott passió-szöveg után meg kellett szólalnom, s azt mondtam, hogy rosszul vagyok tőle. A 90-es évek közepén Salzburg egyetemén voltam hivatalos egy konferencián, s elmondtam ott egy hazai egyházi történetet. Egyik nyugati társelőadó az azt mondta rá, hogy őt fizikai rosszullet környékezi az ilyen történetek hallatán. Történetemben a Kaifás-utódok már nem öltek meg senkit, csak hazudtak és hazudtak rendületlenül, s nem is jószántukból, csak pártunk és kormányunk szíves akaratából..., és ezt tévedhetetlenségük teljes öntudatával és glóriájával kellett tenniük. Elvállalták s végigjátszották a szégyenletes szerepet. Ha jól emlékszem, ekkor szedhettem elő Petőfit:

*Bőszülten hagyta el a nép / A templomot,
(Az isten és a béke házát) / S vadállatként rohant az
ifjúhoz,
Kit tennap még atyjának nevezett, S reá
parancsolt: holnap ilyen tájig*

*Ha itt látják, tüstént agyonverik.
Beszélt az ifjú, a mint tőle telt, / Beszélt oly
lelkesen, mint még soha.
Hiába. Ahol pap emelt szót, / Ott az igazság
megfeszítettik.*

A magyar irodalomnak alig van Jézus-képe. Oly értelemben sincs, mint Papini vagy Mauriac Jézus-életrajza; talán csak Kodolányi *Én vagyok* c. regénye volna ilyesféle, de az túlságosan regény és kevésbé tűnik nekem hitelesnek. Még kevésbé van irodalmunknak Jézustól ihletett figurája. A világirodalomban sincs sok olyan, mint Kazantzakis regénye: *Akinek meg kell halnia*. Az *Apostol* eszméi, sorsa viszont nagyon Jézusra emlékezteti az olvasót. Az irodalmi kritika kezdettől fogva inkább habalygós félnótásnak hajlamos minősíteni Szilvesztert, *Az Apostol* hőseit. Ugyanakkor kétezer év teológiája a felismerhetetlenségig mesébe-misztériumba rejti Jézus alakját, hogy ne kelljen párhuzamot vonnia Szilveszter és Jézus között, s ne kelljen hasonló ítéletre jutnia, ami az örültséget illeti. Pedig – ismétlem – Szilveszter és Jézus, eszméik és sorsuk okán, hogy nem sokban különböznek egymástól.

Mindezt nem mondtam ott el virágvasárnap, s nem tudom visszaidézni miket mondtam, csak azt tudom, hogy teljes átéléssel adtam elő Nagy Katalin versét:

ÉNEK KAIFÁSROL – virágvasárnap töviben

*Ajánlom a mindenkori és mindenhoni
királyoknak, helytartóknak, hasonlóknak...*

*Ezen a héten meghal valaki / nem azért mert Isten fia
meghal akkor is ha csak Máriáé / Kaifás akarja így*

*Kishülye ez az ácslegény / azt hiszi békén sétálthat
föl alá
pedig hamar ide jönnek azok a légiók / Kaifás tudja
jól.*

*Nem kell jönniök Pilátus alhatik / virraszt ébren az
oltár –
leghűbb szövetségese a trónnak / s a tökmagsipka
lehet bárki fején*

*Ácslegény ne gyűjtsön tanítványokat / és senki se
higgye hogy ácsok meg halászok
is érthetik Isten álmait az országról / amikor az főpapi
szakma*

*Ácslegény imádkozzék zsoltárokat / a béke ügyét pedig
bizza hadvezérekre
ellenséget szeretéssel se idétkedjék / mert nem
tréfálnak ám a papok*

*Ácslegény becsülje meg a gazdag ifjút / cserélje le még
idején szövegét*

*s építsen templomokat, különben az ő / talpa alatt is
elfújhat a szél.*

*Mert kezdetben vala Kaifás / és nincs és nem is lehet
más folytatás
s az ács nyomán gondolkodókat mi várja más / mint
leköpés és máglyahalál*

*A máglyalépcsőnél az ácslegény / testét nyújtja majd
keresztre
feszítve megbocsátó békecsókra / a megkötözöttek
Kaifás*

*Hogy megtanulja végre minden iskolás / tudni kell
érteni s olvasni az Írást
hogy nincs ebben az istenverte világban más / csak
Kaifás és Kaifás és Kaifás...*

Tényleg nincs? Amíg vannak Szilveszterek és Jézusok, addig nincs. Amikor meg már nincsenek Petőfik, Szilveszterek és Jézusok, akkor már nem is érdemes élni. Akkor már meghalt az Isten, s egészen elembertelenedik majd az emberi történelem. Csak hárman ülnek már a történelem asztalánál: a Mammon, a Király meg a Főpap, ez a sátáni Szentháromság. S azt csinálnak, amit akarnak. Megpróbálják közös erővel, örökre száműzni Jézust a történelemből. De nem sikerül nekik. Nem, mert a történelem arra lett, hogy a Jézusok mondják meg, hogy mi ennek az egész emberi történetnek célja és értelme.

A liturgián kívül, a mise után, az ott maradóknak, még előadtam a Szonettkoszorút, amelyet a *Koinónia* áprilisi számában találunk. Csak előadtam – nihil dicendo; azaz kommentár nélkül. Szébb az, mintsem kommentálni tudjam.

*BULÁNYI GYÖRGY—HANS-HENNING
PAETZKE*

A KATOLIKUS BÁZISKÖZÖSSÉGEK

*Az alábbi interjút Hans-Henning Paetzke készítette
Bulányi György piarista szerzetessel, a
bázisközösségek (vagy kisközösségek) legismertebb
magyarországi lelki vezetőjével. A beszélgetés
Budapesten folyt 1985-ben.*

Hans-Henning Paetzke: Mind Magyarországon, mind külföldön az utóbbi időben sok szó esik a bázisközösségekről. E közösségeket az illegalitás híre lengi körül, jöllehet nincsenek betiltva. Közkelettségnek sem az állam, sem a püspöki konferencia berkeiben nem örvendenek. Olykor bizalmas értesülések azt engedik sejtetni, hogy valahányszor Lékai László bíboros egyházi értekezleteken a magyar katolikus egyház

helyzetével foglalkozik, a bázisközösségek mindannyiszor nagy teret kapnak. Különösen az Állami Egyházügyi Hivatal által rossz szemmel nézett Bulányi páter tevékenysége foglalkoztatja. Beszélhetünk-e az egyházi vezetőség és a bázis közötti konfliktusról?

Bulányi György: Ésszerűnek tartanám, ha a kérdést egy történelmi visszapillantással közelíteném meg. 1945 februárjában Debrecenben éltem mint a Kegyes Tanítórend tanára. A városba megérkezett egy horvát jezsuita, aki Bánáss László prépostnál – a későbbi veszprémi püspöknél – igazolta személyazonosságát. Ez a horvát jezsuita a piarista rend házában kapott szobát. Egy hónapot töltött Debrecenben és ez alatt az idő alatt négy kis közösséget alapított. Ezek közül egy munkásfiatalokból tevődött össze, a többi munkásnőkből, diákokból és felnőttekből állt. A jezsuita egy hónap után folytatta útját a Szovjetunióba, engem kérve meg arra, hogy a diákcsoportot átvegyem. Megkérdeztem, miért van szükség ilyen kis közösségekre. Azt felelte, hamarosan olyan idők jöhetnek, amikor az egyház csak ilyen közösségekben maradhat fenn. Azt is közölte, hogy e közösségek csak hét tagból állhatnak, a tagokat addig kell képezni, míg maguk is vezetni tudnak ily közösségeket. Ez volt Magyarországon a bázisközösségek kezdete. Anélkül, hogy akkor ezt a fogalmat ismertük volna. Csoportokról beszélünk, később közösségekről, majd kisközösségekről. Tíz évvel később Latin- Amerikában is megkezdődött ilyen kisközösségek szervezése. Ott alkották meg a bázisközösség elnevezést. Magyarországon csak a hatvanas évek végén, a hetvenes évek elején vették át ezt a megjelölést. Szó sem volt arról, hogy a bázisközösség ne a hierarchia által vezetett egyház része legyen. A bázisközösségek 1945 és 1948 között nem mutattak semmilyen feltűnő formát. Egyszerűen azért nem, mert 1948-ig az egyház sok ezer egylete viszonylag szabadon működhetett. Az ügy csak 1948-ban vált érdekessé, amikor elvették iskoláinkat, a belügyminiszter rendeletére az összes vallási egyesületeket betiltották és magát az egyházon belüli életet is számos korlátozásnak vetették alá. Hivatalosan engedélyezték a kórusokat. A kormány szervei azonban mindent elkövettek, hogy az emberek, különösen a fiatalok, kimaradjanak a kórusokból.

H-H. P.: Az NDK-ban 1945 után egészen más volt az egyház helyzete. Ott ugyancsak történt kísérlet, hogy az egyházat Magyarországhoz hasonlóan a közéletből kiszorítsák, de mind a mai napig mégsem sikerült az egyház szabadságát lényegesen megnyirbálni. Mindenekelőtt nem sikerült éket verni az egyházi vezetés és a hívek közé, ami Magyarországon sikerült az elmúlt évtizedekben.

B. Gy.: 1948-ban erről még szó sem volt. Valamennyi egyházi felettesem nagy örömmel vette tudomásul, hogy ilyen munkát végzek. Rendem tartományfőnöke akkor Sík Sándor volt. Az egyházmegyében Pintér Lászlónak voltam alárendelve...

H-H. P.: Mondana néhány szót Sík Sándorról?

B. Gy.: Sík Sándor a magyar katolicizmus nagyon jelentős alakja. Mint költő, mint a szegedi egyetem irodalomtanára és mint a cserkészmozgalom egyik vezetője vált ismertté. Egyházi énekkönyvünk jelentős része általa írt énekekből áll. A művelt magyar katolikusokat imakönyvekkel látta el. Még sokat tudnék hozzátenni. 1947-ben, miután Törnek Vince tartományfőnökünk a világ összes piaristáinak általános főnöke lett, Sík Sándor került a piaristák magyarországi tartománya élére.

H-H. P.: Engedje meg, hogy rendkívüli jelentőségének illusztrálására én is felsoroljak néhány adatot Sík Sándorról. 1946 és 1949 között a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja volt, 1948-ban megkapta a Kossuth-díjat. Szegedi egyetemi éve alatt, 1933 és 1944 között számos jelentős magyar irodalmár tanítványai közé tartozott, például Radnóti Miklós költő.

B. Gy.: Hogy gondolataim fonalát tovább szőjem, az Actio Catholica akkori igazgatója, Endrey Mihály püspök is támogatta munkámat. A helyzet megváltozása 1951-ben következett be. Az 1948 és 1951 közötti években sok minden történt. 1948-ban letartóztatták Mindszenty József esztergomi érseket, 1949-ben folyt a Rajk-per, 1950-ben letartóztattak sok száz szociáldemokratát, 1951-ben volt az úgynevezett Grósz-per. Az egyházi hierarchiában Mindszenty után Grósz állott a második helyen, összeesküvéssel és árulással vádolták. A magyar állam elvesztette türelmét és ettől kezdve

valamennyi püspök előszobájában rendőrök székeltek, hogy a katolikus egyházat, amely egymás után produkálta az összeesküvéseket, jobban ellenőrzés alatt tartsák. Ezeket a rendőröket mi bajuszos püspököknek neveztük. Ők nyitották ki a beérkezett leveleket és csak nekik volt szabad a kimenő postát engedélyezni és lepecsételni. Erre az időre esik a bázisközösségek és a hierarchia közötti elidegenedési folyamat kezdete. Az egyházi felsőbbbségek ezt úgy fogalmazták meg, hogy csak tegyük, amit tenni helyesnek látunk, de jobb, ha arról ők semmit sem tudnak.

H-H. P.: Lehet 1956-ot fordulópontnak tekinteni a bázisközösségek életében?

B. Gy.: Azt, sajnos, nem lehet mondani, hogy 1956 a bázisközösségek történetében bármilyen különös változást hozott volna. Miután az egyházi hierarchiát megfegyelmezték, a hatóságok elkezdtek a bázisközösségeket is megfegyelmezni. A hierarchia megfegyelmezésén azt értem, hogy Czapik Gyula egri érsek Grósz József elítélése után politikai engedményeket tett a kormánynak. Czapik 1951 óta a Magyar Püspökkari Konferencia élén állt. Vezetése annyira opportunistá volt, hogy a magyar katolikus egyház legfelső irányítóinak megrendszabályozása tekintetében a kormány sikeréről beszélhetünk. 1952-ben megkezdődtek a bázisközösségek elleni eljárások. A bázisközösségeket a perek sorozatával kívánták felőrölni. Az eredmény azonban elmaradt. Ha ekkor sikerült volna a bázisközösségeket megsemmisíteni, akkor most nem beszélhetnénk róluk. 1952-ben került sor az első perre. Mint fővádlott életfogytiglani börtönbüntetést kaptam. Tizenkét vádlott-társamat tizennégy, tíz és hét évre ítélték.

H-H. P.: Amikor 1952-ben vizsgálati fogságban volt, folyamodtak-e vallatói kínzásokhoz is, hogy vallomását kicsikarják? A Rajk-perből tudjuk, hogy a kínzások napirenden voltak.

B. Gy.: Két hónapig voltam vizsgálati fogságban, naponként tíz órán át hallgattak ki, de hajam szála se görbült meg. Ez a bánásmód valószínűleg arra vezethető vissza, hogy semmit sem tagadtam. A kisközösségeket ugyan illegálisan szerveztem és gondoztam, de a kihallgatás első pillanatától kezdve kiálltam tettem mellett. Nem volt semmi ok, hogy belőlem bármilyen vallomást kiprészelnének. Ha a kihallgatás során

csoporthozjáról beszéltem, ezt a kihallgatok illegális államellenes találkozóra fordították. Tevékenységük tulajdonképpen abból állt, hogy a jegyzőkönyvnek a kívánt formát megadják. Rajkot és vádlott-társait azért verték, mert azt kellett volna beismerniük, hogy összeesküvést szerveztek, ők azonban nem esküdtek össze. Engem viszont nem vertek, mert kezdettől fogva elismertem, hogy ezeket a kisközösségeket valóban megalapítottam. 1956-ban sok elítélt a börtönökből való szabadulás után elhagyta Magyarországot. Három más volt rabbal együtt azonban én a maradás mellett döntöttem. Az 1956-os forradalom alatt megszöktünk a fegyházból. Akkor éppen Vácott ültem. 1957. március 1-én megtörtént a szabadlábbon lévő foglyok, a „szabad nép” begyűjtése.

H-H. P.: Voltak-e más perek is a bázisközösségek ellen?

B. Gy.: 1955-ben a hatóságok érzékeny csapást mértek a bázisközösségekre. Hetven személyt tartóztattak le. A tárgyalást 1956 tavaszán tartották. A vád az állami rend megdöntésére irányuló szervezkedés volt. Ezt a vádat azonban az 1956 nyári forradalom előtti fejlemények miatt visszavonták. Helyette ítéleteket hoztak a gyülekezési joggal való visszaélés címén. A büntetések hat hónap és két év között mozogtak. 1961-ben a harmadik letartóztatási hullám folyományaként százhuszan kerültek a vádlottak padjára. Ebben a perben nyolc évig terjedő ítéleteket hoztak. A hatvanas évekre jellemző volt, hogy majd minden két évben sor került egy perre, a vádlottak száma elérte perenként a huszonötöt is. Az utolsó per 1970-ben folyt. Mindenesetre akkor még nem tudtuk, hogy az lesz az utolsó per. A magyar állam ugyanis a helsinki záróokmány aláírására készülődött. 1976-ban hivatalosan is nyilvánosságra került, hogy a helsinki záróokmány következtében a bázisközösségek tagjait nem lehet többé vallási tevékenységük miatt börtönbe zárni.

És tulajdonképpen most válaszolhatok a beszélgetésünk elején feltett kérdésre. Attól a pillanattól kezdve, hogy az állam nem tudta többé a bázisközösségeket megrendszabályozni, azaz tagjait becsukni, a hatóságok az addigra jól megfegyverezett katolikus hierarchiához folyamodtak. Ez azt jelenti, hogy magának a katolikus egyházi vezetésnek kellett a

bázisközösségeket fegyverezni. Beszélnie kellett papjaival és laikusaival, meg kellett nekik magyaráznia, hogy a bázisközösségek Magyarországon teljesen feleslegesek. Ezzel a feladattal, érthető módon, főleg Lékai László esztergomi érseket bízták meg, aki 1976-ban elnyerte a bíborosi méltóságot. A püspököknek nehezükre esett az ügy, végezetül azonban csatlakoztak a bíboroshoz. Szerintem Lékai bíboros azért kerülhetett a katolikus egyház élére, mert az állam kívánságára hajlandónak mutatkozott a bázisközösségek kiszikkasztására. Természetesen, Lékai bíboros úr is katolikus pap, tehát olyasvalaki, aki ténykedéseit aláveti lelkiismeret-vizsgálatnak, vajon az egyház érdekét szolgálja-e velük. Ha ezt az alapbeállítottságot nem feltételeznénk, biztosan téves úton járnánk. A bíboros úr tehát magára vállalta ezt a feladatot. Ennek első jeleit 1976 februárjában kezdtem érezni, amikor egy esztergomi dogmatika-tanár egy tágabb papi körben arról beszélt és e vonatkozásban a bíboros úrra hivatkozott, hogy Bulányi tanításai tévtanok. Erre azonnal felkerestem Szendi professzort, ő volt a szóban forgó dogmatika-tanár, az asztalára helyeztem alapvető írásaim nyolc kötetét és azt mondtam neki, hogy ő és a bíboros úr foglalkozzék velük, mivel nekem rendkívül fontos, hogy az egyházi felsőbbségnek is képe legyen arról, voltaképpen mit tanítok. Néhány hónappal később a professzor küldönc útján, minden kísérőlevél nélkül visszaküldte irataimat és közölte velem, hogy nem tudott velük foglalkozni, mert beteg volt. Ugyanannak az évnek kora őszén a magyar piaristák tartományfőnöke arról tájékoztatott, hogy a bíboros úr személyesen fordult hozzá azzal a kéréssel, hogy járjon el a piarista rend római központjában és kérje a piaristák általános főnökét, hívjon ki az országból, mert a magyar katolikus egyházban nemkívánatos személy vagyok. A rend általános főnöke sem akkor, sem azóta nem vont ki a magyar munkából. Ha szabad így kifejeznem magam, a római központ az elkövetkező évek harcaiban teljes mértékben mellettem állt. Bázisközösségi tagok felkeresték a bíboros urat és tiltakoztak az ellenem irányuló akciók ellen. A bíboros azt mondta, a túlbuzgóság most nem vezet célhoz. Ha majd lesz lelkigyakorlatos ház, ott lehet majd lelkigyakorlatokat tartani.

Akkor még nem fogalmazott úgy, ahogyan később, vagyis nem mondta, hogy a kis lépések politikáját tartja bölcsnek. A kis lépések politikája

azt jelenti, hogy várni kell az államhatalom növekvő engedékenységre. Az államhatalom kétségtelenül engedékenynek bizonyult, de meggyőződésem, hogy ez az engedékenység mindenekelőtt a bázisközösségek létének köszönhető. Mert 1948-ban a kormány abban a reményben ringatta magát, hogy a vallásos élet elhalásának érdekében olyan állapotot teremthet, amelynek a Szovjetunióhoz csatolt hajdani magyar területen láthatjuk a példáját. Ott a templomok vasárnaponként csak egy-két órára vannak nyitva, és ha a pap egy hívet akármilyen okból is akarja látogatni, ahhoz a községi tanács által kiállított írásbeli engedélyre van szüksége. 1948-ban a kormány azt képzelte el, hogy az egyházi életet a minimumra korlátozhatja. Amikor nem sikerült a bázisközösségeket megrendszabályozni, új taktikát talált ki. A híveknek ott a templom, ott kedvükre ápolhatják a hitüket. Nos, a bázisközösségek bosszúságok okozói lettek, mert feltétlenül találkozni akartak a templomon kívül is és ezt nem lehetett ellenőrizni. Nem akarok most a részletekben elveszni, nem akarom aprólékosan felsorolni, hogy 1976 óta a püspökkari konferencia mi mindent kifogásolt, hogy az életünket megnehezítse. Csak az 1976-os püspöki konferenciára szeretnék kitérni. Ezen a konferencián a már említett Szendi József átnyújtott a püspököknek egy iratot, amelynek a következő címet adta: *Bulányi György piarista atya fogyatékos teológiai képzettségen alapuló tévtanai*. Ezenkívül a bíboros úr a püspökök között szétosztott egy jegyzéket az egyházmegyékben dolgozó ama papokról, akik Bulányi-követőknek számítottak. A püspökök tehát anyagot kaptak a kezükbe, hogy ezeket a papokat megfegyelmezzék. E fegyvelmezési rendszabályokat a püspökök elvetették. Endrey Mihály, az akkori váci püspök felállt és azt mondotta, hogy ezek mind tegeződő barátai és legjobb papjai. Egy másik püspök a konferencia után megkérdezte a listán szereplő papokat, hogy ismernek-e egyáltalán engem. Azt válaszolták, hogy még nem is láttak. Az államhatalom tehát összeállított egy névlistát olyan papokról, akik becsületesen és keményen dolgoztak, és rájuk sütötte a Bulányi-bélyeget. A bíboros úr azt a feladatot kapta, hogy a püspököket a diszkrimináló intézkedésekre rávegye. Ezekben az években a bíboros úr számára valamennyi bázisközösség rossz volt és tevékenységüknek véget kellett volna vetniök. Ezt az álláspontot Lékai bíborosnak később módosítani kellett.

Mégpedig azért, mert II. János Pál pápa 1980 húsvétján a magyar katolikusokhoz, püspökökhöz és hívekhez intézett pásztorlevelében a lelkipásztorkodás eszközei között a kisközösségekkel való munkát is megemlítette. Ettől az időponttól kezdve a bíboros úrnak immár nem volt lehetősége, hogy a kisközösségeket a felesleges intézmények közé sorolja. Arra kényszerült, hogy különbséget tegyen jó és rossz bázisközösségek között. 1980 novemberében a bíboros egy vonatkozó nyilatkozata után az Egyházügyi Hivatal is megváltoztatta a taktikáját. A bázisközösségek felszólítást kaptak, hogy ügyeljenek az állami törvények tiszteletben tartására és kerüljék a konfrontációt az egyházi vezetőséggel.

H-H. P.: Említhetne-e számokat, amelyekből képet alkothatnánk magunknak a bázisközösségek mozgalmának nagyságáról?

B. Gy.: A bázisközösségeknek különböző irányzataik vannak. Az 1956-os perig a bázisközösségek egyetlen néven működtek. Az 1961-es perben azonban egy másik irányzat jelentkezett, amely a Regnum Marianumhoz tartozott. Az ezt követő években ennek az irányzatnak sok tagját letartóztatták és elítélték. Vannak ezenkívül további csoportosulások, amelyek jelentős munkát végeznek. Ebben az összefüggésben nem utolsósorban azokat a papokat is meg kellene említenünk, akik semmilyen csoporthoz nem csatlakoztak, lakásaikban azonban összejönnek a hívekkel.

H-H. P.: Ha arra kellene válaszolnom, hogy például hány tagja van a demokratikus ellenzék kemény magjának, akkor tizenötöt mondanék. Az ellenzékiek természetesen a rokonszenvezőknek egész seregére támaszkodhatnak. Hogyan képzeljük el magunknak Bulányi atya bázisközösségeiben a számszerű viszonyokat?

B. Gy.: Nálunk az egész országban százötven közösségvezető működik. Olykor egy házaspár együttesen vezet egy csoportot. Előfordul azonban az is, hogy egyetlen személy nyolc csoportot vezet. Nem hiszem, hogy azoknak a híveknek a száma, akik a Bulányi-csoportokban rendszeresen összejönnek és nyaranként több lelkigyakorlatot tartanak, túlszámolja az ezret. Ami most már a rokon-szenvezők számát illeti, arról nem tudok magamnak képet alkotni.

H-H. P.: Milyen a vallásos élet a bázisközösségekben?

B. Gy.: Célunk Jézus üzenetét hirdetni, az emberek életében és tudatában ébren tartani. Minden közösség teljesen szabadon választja meg az eszközöket, amelyek segítségével e célt megközelíti. Minden közösség maga határozza meg, hogy találkozási milyen formát öltenek. Szívesen elmondom, hogyan alakítom ki az összejöveteleket az általam vezetett közösségekben. Havonként egyszer találkozunk és ez az összejövetel hét óráig is eltarthat. Az első másfél órában közösen imádkozunk. Az elmélkedést minden alkalommal a közösség más és más tagja tartja. Utána körben imádkozunk. Az imádsághoz mindenki azt teszi hozzá, amit a szelleme sugall. A következő másfél óra az olvasmányoké, amelyeket az előző összejövetelen házi feladatként jelöltünk ki. Az első három órát húszperces szünet követi, amely alatt valamit eszünk. Utána különböző témákat beszélünk meg, ezeket a csoport egyes tagjai javasolják. Befejezőként gyertyát gyújtunk és imádkozunk.

H-H. P.: Ha jól értettem, ilyen találkozók során teljesen időszerű témákat is megtárgyalnak, mint például a katonai szolgálat megtagadásának témáját. Ha nem tévedek, jelenleg százötvenen vannak magyar börtönökben a katonai szolgálat megtagadása miatt. Ezek mindeddig főleg Jehova tanúinak soraiból rekrutálódtak. Jelenleg a katolikusok között is növekszik a katonai szolgálatot megtagadók száma. Ez teljesen új fejlemény.

B. Gy.: A katonai szolgálat megtagadása a katolikusok körében a hetvenes évek második felében kezdődött meg. Azt semmiképpen sem mondanám, hogy megtagadják a katonai szolgálatot a Bulányi- csoport mindazon tagjai, akik katonai behívót kapnak. Jehova tanúinál vagy más szektáknál a helyzet egészen más. Jehova tanúinak csak akkor lehet valaki tagja, ha a katonai szolgálatot megtagadja. Ha ezt nem teszi, ipso facto kizárja magát a közösségből. Nálunk más a helyzet. A mi számunkra az evangélium a mértékadó és addig várunk, míg a gyümölcsök megérnek. Úgy hiszem, hogy a katolikusok között eddig körülbelül húsz volt a katonai szolgálatot megtagadók száma. Jelenleg mintegy tízen vannak

börtönben, a többiek már leülték büntetésüket. Egyszerűen, a katonai szolgálat megtagadása természetesen a mi közösségeinkben is téma, de csak egy a sok közül. Mindenesetre be kell vallanom, hogy a katonai szolgálat megtagadása kérdésének számunkra rendkívüli jelentősége van. Amikor a negyvenes években a marxizmus eszméi rontottak be közénk, elkezdtük keresni keresztény identitásunkat. És ezt az identitást megtaláltuk a kereszténység erkölcsi többletében, amiben a marxistáknál előbbre voltunk. Jézus ugyanis azt mondta, szeressétek az ellenségeiteket. Véleményünk szerint a kereszténységnek nemcsak az a feladata, hogy az embereket a mennyei életre előkészítse, hanem a keresztény ember arra is hivatott, hogy az Alkotó tervébe bekapcsolódjék, hogy ezáltal a Szentháromság életkörülményei az emberiség életkörülményeivé változhassanak át.

H-H. P.: A katonai szolgálat megtagadásának a bázisközösségekben való helyeslésével a konfliktus lehetősége jelentkezik egyfelől a Bulányi-csoport és az egyházi vezetés, másfelől az egyház és az állam között. El tudná képzelni, hogy Magyarországon törvényessé válhatik a katonai szolgálat megtagadása? Jelenleg ugyanis meglehetősen drákói ítéleteket osztanak: három évi börtönt.

B. Gy.: A katonai szolgálat megtagadásának legalizálását nem tartom kizártnak, miután a nazarénusok ötven évig tartó végtelen szenvedések után elnyerték a lehetőségét annak, hogy katonai szolgálatot ugyan egyenruhában, de minden eskü és fegyveres kiképzés nélkül teljesíthetnek. Csupán fogadalmat kell tenniük. Mindenesetre meg kell mondanom, hogy mi nem lehetünk megelégedve egy ilyen kompromisszummal.

H-H. P.: A katonai szolgálat megtagadásának az imént vázolt lehetősége egyezni látszik az NDK törvényes szokásaival. Ott ugyanis 1964. szeptember 1. óta létezik az úgynevezett építőcsapat (Bautruppe)-törvény. A katonai szolgálatot megtagadók az NDK-ban ezt a törvényt kezdetben lelkesen üdvözölték, később ennek helyébe a kijózanodás lépett. Azóta a katonai szolgálatot megtagadóknak két csoportjuk van. A puhább irányvonalat követők elfogadják az

építőcsapat-törvényt, a keményebb vonal követői elutasítják.

B. Gy.: Nekünk az állam részéről még semmilyen kompromisszumot nem ajánlottak fel. Még nem szenvedtünk eleget. Egy azonban biztos, a magyar állam előbb vagy utóbb nem kerülheti el, hogy a probléma megoldását keresse. Azt hiszem azonban, hogy a megoldás még sokáig várat magára, kivéve, ha az amerikaiak a legnagyobb kedvezmény megadását a kereskedelemben a konfliktus megoldásától tennék függővé. Akkor a magyar állam is elszánná magát egy pótszolgálat bevezetésére.

H-H. P.: Bizonyára olyan pótszolgálatra gondol, amely a Német Szövetségi Köztársaságban létezik. Szabadna azonban megjegyezni, hogy a katonai szolgálatot megtagadók ott sem elégedettek a felajánlott megoldással. Egyfelől a katonai szolgálat megtagadásának elismerési eljárása komoly nehézségekkel van összekötve, másfelől a pótszolgálat lényegesen hosszabb idejű, mint a reguláris katonai szolgálat. Arra is van példa, hogy fiatalok, akik a katonai szolgálatot lelkiismereti okokból megtagadták, börtönbe kerültek, mert a szolgálat megtagadásának indokait a hatóságok nem ismerték el.

B. Gy.: Én, és talán szabad ezt barátaim nevében is mondani, nem hiszek egy olyan kereszténység lehetőségében, amelyhez nem társul üldözés és börtön. Egy keresztény végső fokon Isten országát akarja a földön megvalósítani. Így életében és később az őt körülvevő társadalom életében is olyan magatartásokat fedez majd fel, amelyek ellentmondanak a szeretet parancsának.

H-H. P.: Hadd térjek vissza még egyszer ahhoz a kérdéshez, hogy 1956 fordulópontnak tekinthető-e? A kérdést kibővíteném: mit tekint a háború utáni magyar történelemben az egyházi élet szempontjából nagyobb fordulópontnak – az 1956-os forradalmat vagy a helsinki záróokmányt?

B. Gy.: A bázisközösségek számára Helsinki biztosan nagyobb jelentőségű, mint 1956. A hierarchiának mindenesetre az 1964-es év hozta a döntő fordulatot. 1964. december 14-én jött létre a Vatikán és a magyar állam közötti megállapodás, amely a Vatikánnak lehetővé tette, hogy püspökké szenteljen öt papot, amelyhez előtte meg kellett szereznie az állami hozzájárulást. 1950 és 1964

között Magyarországon egyetlen püspökszentelésre sem került sor. Ezért tekinthető a fordulat évének 1964, amelyben a Vatikán keleti politikája első sikerét könyvelhette el.

H-H. P.: Elképzelhető lenne-e, hogy a Vatikán elfogadtatni tudjon egy Bulányi György püspököt?

B. Gy.: Erről a témáról egyszer szólott Prantner József, az Állami Egyházügyi Hivatal volt elnöke, azt mondván egy bizalmas beszélgetésben, szó sem lehet arról, hogy egyet az ő jelöltjeiből és egyet a Vatikán jelöltjeiből avatnak püspökké, mert minden püspök az ő jelöltje. A Vatikánnak nincs lehetősége Magyarországon bárkit törvényesen püspökké szentelni, akinek felszenteléséhez az állam nem járult hozzá.

H-H. P.: Van-e kilátás valamilyen megegyezésre a Bulányi atya által vezetett bázisközösségek és a katolikus egyházi vezetés közötti konfliktusban?

B. Gy.: A konfliktus, sajnos, élesebb lett. Hiába fordulunk a bíboros úrhoz. Ő minden levelünket válaszolatlanul hagyja. A püspököknek írt leveleinkre sem kapunk választ. Ha mégis befut egy válasz, az iratban az áll, a püspök nem avatkozhatik bele a bíboros úr ügyébe. A helyzet az, hogy lassanként az egyház belső ellenségének számítunk. Sajátos mindenesetre, hogy azok, akik az egyházban magas méltóságokat és hivatalokat töltenek be, az egyház és Isten ellenségének tekintenek minket, kik készek vagyunk magunkat az egyházért, Jézus Krisztusért feláldozni.

H-H. P.: Nem lehetne-e a Vatikán egy fórum, amelyhez fordulhatnának?

B. Gy.: Mi állandóan folyamodunk a Vatikánhoz. A Vatikán azonban nem akarja keleti politikáját veszélyeztetni. A keleti politikát azonban csak a Kelet irányelveinek megfelelően lehet a valóságba átültetni. Ennek megfelelően, a Vatikán egyfelől segít nekünk, másfelől korhol minket.

H-H. P.: Hogyan védekezhetnek a szemrehányások és a püspökkari konferencia részéről tapasztalt méltánytalan bánásmód ellen? Milyen lehetőségeik vannak, hogy nézeteiket a hírközlő- eszközökben kifejezésre juttassák?

B. Gy.: Mi föld alatt születünk. Publikációs lehetőségek nélkül is tudunk létezni. Vannak

írógépjeink és golyóstollaink. Egyéb publikációs lehetőségek, tehát hivatalos egyházi fórumok, nem állnak rendelkezésünkre. Ez csak annyiban érint minket, amennyiben a katolikus nyilvánosságot az egyházi orgánumban manipulálják. Az ellenünk folytatott propagandahadjárral szakadást idéznek elő a magyar katolikusok között. Természetesen örülnénk, ha publikálni tudnánk. Pillanatnyilag csak külföldön állnak ilyen lehetőségek a rendelkezésünkre.

H-H. P.: Nem túlzás tehát, ha azt mondjuk, hogy kétfrontos háborút folytatnak. Az egyházi vezetőséget és az államot egyaránt és egyformán belevonják egy egyenlőtlen harcba.

B. Gy.: Meglepő a tökéletes harmónia a vallás elhalását céljával kitűzött ateista vezetőség és Magyarország katolikus egyháza vezetősége között. Minden túlzás nélkül állíthatom, hogy az elmúlt százötven év magyar sajtójában nem történt a magyar püspökök olyfokú tömjénezése, mint az elmúlt tíz esztendőben. Tökéletes egységfront jött létre az egyházi és az állami vezetés között. És ennek az egységfrontnak mi vagyunk a céltáblái.

H-H. P.: Véleménye szerint, mivel magyarítható, hogy a katolikus egyház Lengyelországban olyan erős és az NDK-ban sem nevezhető semmiesetre sem gyengének? Továbbá, hogyan magyarozza meg ebben az összefüggésben, hogy a katolikus egyház helyzete Csehszlovákiában és Romániában viszont nagyon rossz és Magyarországon sem sokkal jobb?

B. Gy.: Úgy hiszem, hogy az NDK vezetői a katolikus egyháznak, mint kisebbségi egyháznak, 1945 után meghagyták megszokott életlehetőségeit. Lengyelországban korántsem volt így. A százötven évig tartó államnélküliségben azonban a lengyelek megtanulták, hogy az egyház államfenntartó erő. Magyarországon Mindszenty hajótörést szenvedett. A többi püspök nem akart vértanú lenni.

H-H. P.: Mi köti össze Mindszentyvei?

B. Gy.: Amikor Mindszenty bíboros lett, én fiatal ember voltam. Nem kételkedtem abban, hogy elképzelései vízőzön előttiek voltak. Ugyanakkor nagyrebecsültem mint olyan férfiút, aki kész meghalni meggyőződéséért, amelyet

viszont én nem osztottam. Letartóztatása előtt, amikor palotáját már biztonsági kordon vette körül, sikerült közelébe férköznöm. Megkérdeztem, mi a véleménye a bázisközösségekről, miután sokan azon a nézeten voltak, hogy nem szabad az egyházat és magunkat veszélyeztetnünk. Erre ezt válaszolta: „Kedves tanár úr, cselekedjék úgy, ahogyan azt felettesei parancsolják. Egyébként az ősegyház történetét nem azért tanultuk, hogy archeológiai ismereteinket gyarapítsuk!”

KOVÁCS LÁSZLÓ

HOMÍLIA...

Köszöntelek Benneteket február 3. vasárnapján, melyet az „ellenségszeretet” napjának is nevezhetnénk: Béke legyen veletek!

A mai üzenet Jézus legforradalmibb tanításáról szól, az ellenségszeretetről. A profán világ hallva ezt a szót, azt kérdezi: „Mi van? Szeretni az ellenséget?! Az ellenséget el kell pusztítani!” Nincs igazuk?

Gyorsan szálljunk magunkba és kérdezzük meg magunktól, hogy igazában mit is gondolunk me erről: És bánjuk meg bűneinket... Szeressen minket a mi Atyánk, aki „felkelti Napját jókra és gonoszokra”, és segítse lehűteni belső lázongásunkat.

Ének: Kyrie... Glória.

Imádkozzunk! Istenünk, jó volna bele látnunk a Te Lelkedbe, és megnézni, hogyan győződ le magadat, hogy a pokolfajzat gonoszokat, az ellenségeidet agyon ne csapjad kénkőves villámaiddal. E nélkül is segíts Te, aki élsz, és csak szeretsz örökkön örökké!

Evangélium: Lk 6, 27-38

Nektek viszont, akik hallgattok engem, azt mondom: Szeressétek ellenségeiteket! Tegyetek jót azokkal, akik gyűlölnék titeket. Áldjátok azokat, akik átkoznak benneteket, és imádkozzatok azokért, akik gyaláznak titeket. Annak, aki arcul üt téged, tartsd oda a másikat is; és attól, aki a felöltődöt elveszi, ne tagadd meg a kabátodat sem. Adj mindenkinek, aki kér tőled; és ha valaki elveszi, ami a tiéd, vissza ne kérd. Amint akarjátok, hogy cselekedjenek veletek az emberek, ti is hasonlóképpen cselekedjétek velük. Mert ha azokat szeretitek, akik titeket szeretnek, milyen jutalmat érdemeltek? Hiszen a bűnösök is szeretik azokat, akik őket szeretik. És ha azokkal tesztek jót, akik veletek jót tesznek, milyen jutalmat érdemeltek? Hisz ezt a bűnösök is megteszik. És ha azoknak adtok kölcsön, akiktől reméletek, hogy visszakapjátok, milyen jutalmat érdemeltek? Hiszen a bűnösök is kölcsönöznek a bűnösöknek, hogy ugyanannyit kapjanak vissza.

Szeressétek tehát ellenségeiteket! Tegyetek jót és kölcsönözzetek, semmit vissza nem várva; így nagy lesz a ti jutalmatok, és a Magasságbeli fiai lesztek, mert ő kegyes a hálátlanokhoz és gonoszokhoz. Legyetek tehát irgalmasok, mint a ti Atyátok is irgalmas! Ne ítéljétek, és titeket sem fognak elítélni. Ne kárhoztassatok senkit, és benneteket sem fognak kárhoztatni. Bocsássatok meg, és bocsánatot fogtok nyerni. Adjatok, és adnak majd nektek is: jó és tömött, megrázott és túlradó mértékkel adnak majd az öletekbe. Mert amilyen mértékkel mértek, olyannal fognak visszamérni nektek.

Nem szép dolog piszkálni és faggatni senkit ilyen súlyos témában. Ezért megpróbálom elmondani őszintén, hogyan állok én az ellenségszeretettel, az erőszakmentességgel, és az ítélkezésekkel.

Hirdetem

Diadalittasan hirdetem, hogy a kereszténység felülmúlja a mózesi erkölcsöt, a „szemet szemért, fogat fogért” elvet. A keresztény etika nem az igazságosság etikája, hanem az irgalomé. Az erőszakmentesség a kereszténység lényegéhez tartozik. A katolikus egyház súlyosan vét Jézus ellen, amikor ilyen kommentárokat fűz a szentírásfordításához: "Jézus a rideg megtorlás elvének helyébe a nagylelkű megbocsátás és a jutalmat nem váró jótett tanácsát állítja". (Békés-Dalos). Az ellenségszeretet és erőszakmentesség nem tanács, hanem alapvető jézusi követelmény.

Haragszom

Látva valakinek irántam tanúsított ellenséges magatartását, már egyáltalán nem vagyok diadalittas. Leszállva a magaslóról, nagyon is úgy érzem adott esetben, hogy egy harci ebként szét tudnám az illetőt tépni. Egyáltalán nem szeretem. Haragszom rá, majdhogynem gyűlölöm. Időbe telik, amíg összeszedem magam és lecsökkentem az indulatomat egy mélységes elítélő véleményig és egy szemrehányó nehezteléssé.

Védem magam

Lélektani lehetetlenség, hogy az ellenséggel szemben, aki árt nekem, ne támadjanak ellenséges érzelmeim. Jézus nem az érzelmekről beszélt. Ő maga is dühöngött. A tettekről szólt. Tettlegességre sohasem vállalkoznék!

Ítélek

Igenis ítélek, mert az ellenségem tettéről nem csak szabad, de kell is erkölcsi ítéletet formálnom magamban. Logikai és praktikus ítéletet szabad megfogalmaznom, csak a bírói ítélet tilos! Én pedig nem fogom bírói ítélettel büntetni, kiközösíteni, bebörtönözni.

Szóra teszem

Ellenségem tettét egyébként nem hagyhatom szó nélkül. Jézus sem hagyta annyiban, amikor szájon vágja a poroszló. Tanítani kell még az ellenségemet is a jóra. Még ha újabb pofont csalog is ki belőle.

Tiltakozom

Az ellenség ugyanis tiltakozásom nélkül behódolásnak venné viselkedésemet. Valahogy úgy, ahogy

annakidején Hajóson a békepap kanonok magyarázta nekem az erőszakmentes szeretetet, hogy ők éppen ezen az alapon nem ütnek az államnak vissza, sőt jót tesznek, és együttműködnek velük.

Leleplezem

Van még egy rafinált megoldása a hatalomnak, és a vele lepaktált moralistáknak a jézusi ellenségszeretettel és erőszakmentességgel szemben.

Kidolgozták az erőszak erkölcsstanát. Megkülönböztetik a jogos és nem jogos erőszakot, mely az egyén és közösség ellen irányulhat. Az egyén érdekében jogosan alkalmazható a viszont erőszak, de nem kötelező, ám a közösség érdekében nem csak jogos, de kötelező is erőszakot alkalmazni. Én megtehetem, hogy nem ütök vissza, de ha a közösséget bántják, akkor nem csak jogos, de kötelező az erőszak.

Nem privát ügy

Az erőszak nem privát ügy. Egyénileg is pusztulásba visz, és közösségileg is. Ördögi kör, amely nem csak egyéni vonalon pusztít (gyilkosságok), hanem fokozott mértékben a közösségin, tömeges pusztulást eredményez (háborúk).

A Jézus által hirdetett erőszakmentesség és ellenségszeretet nem csak az egyes ember, hanem az egész emberi társadalom számára szóló üzenet, egy új világ üzenete: a földi Isten Országáról!

Közösségi felelősség

Talán mi is hajlunk afelé, hogy magánéletünkben erőszakmentesek legyünk, nem pofozzuk a gyermekeinket, nem ütünk vissza, ha pofon vágnak, nem küldjük börtönbe a tolvajt, nem fogunk fegyvert, és annak idején megtagadtuk a katonai szolgálatot.

De most eltűnjük „szeretettel”, ha az iskolában fegyverfogásra tanítják a gyermekeinket, ha népszerűsítik a katonai szolgálatot, (estleg visszahozzák a kötelező sorkatonaságot), és szó nélkül nézzük, hogy esetleg egy háború készül a szomszédunkban. Mi pedig békésen online misézgetünk, csoportozgatunk. Miért is? Az átkosban egyetlen közösség, a Bokor volt Magyarországon, mely felszólalt, és fellépett a diktatúra idején a katonai erőszak ellen. Talán csak nem úgy szerettük az ellenségeinket, mint a kommunizmus idején a békepapok?!

Mit tegyünk?

Nehezen mondom ki magam is, amit ki kell mondanom. Ha a közösséget érintő erőszak ellen kötelező a közösségi erőszak a demokratikus államhatalom szerint is, akkor miért ne lenne kötelező és közösségi felelősség a jézusi ellenségszeretet és a jézusi erőszakmentesség kinyilvánítása is?!

— Testvéreim! Ti hogyan álltok egyénileg az ellenségszeretettel, erőszakmentességgel, és hogyan is állunk mi, ma, az egyéni és közösségi felelősségünkkel, amiről ez a mai rebellis evangélium szól.

(Elhangzott 2022. február 20-án. – online módon.)

NYILATKOZAT

Mi, a Bokor Bázisközösség tagjai, a Jézus által megfogalmazott ellenségszeretet parancsa alapján (Mt 5,43-48), egyetértünk mindazokkal, akik az ukrainai háború és az egyre féktelenebb erőszak ellen tiltakoznak világszerte.

Nagyra becsüljük azokat az oroszországi tiltakozókat, akik erőszakmentesen felemelik szavukat és kiállnak a háború ellen, ezzel kockáztatva személyes szabadságukat és biztonságukat.

Példamutatónak tartjuk mindazoknak az önfeláldozó bátorságát is, akik fegyvertelenül és erőszakmentesen védik otthonukat és hazájukat Ukrajnában és a világ bármely pontján. Imádkozunk azért, hogy ne legyen hiábavaló a kiállításuk és szenvedésük!

Bokor Bázisközösség - 2022. március 9.

***

A fenti nyilatkozat tartalmával egyetértve, szükségesnek tartom hozzáfűzni a következőket:

Nagyra becsülöm azokat is, akik nem hajlandók fegyvert fogni, akik leteszik a fegyvereket, amit embertársaik ellen kellene használniuk. Példamutatónak tartom mindazoknak az önfeláldozó bátorságát is, akik a fegyveres erőszakot nem alkalmazva kitartanak otthonukban, és szolidáris vagyok azokkal a férfiakkal, akik bujkálva, menekülve nem akarnak fegyvert fogni, és értelmetlen háborúknak az áldozatává válni Ukrajnában és a világ bármely pontján.

Hitet teszek a világot megváltoztatni tudó ellenségszeretet mellett, amely még a minket támadó agresszorral szemben is csak a nem-bántás és a vissza-nem-ütés jézusi magatartását tartja követendőnek.

Meggyőződésem, hogy az erőszak erőszakot szül, és a gyilkosok gyilkosai is gyilkosok, és ebből az ördögi körből csak az erőszakmentes magatartás szabadíthat ki minket. A hősök nem azok, akik gyilkolnak, hanem akik leteszik a fegyvert, és inkább meghalnak, mint hogy embert öljenek, és lángba borítsák az egész világot.

A jézusi kereszténység nem a gyűlölet kultúrája, hanem a mindenkit szeretése és egymás szolgálatáé (Jn. 15, 12). „A világ ismét barbárságba süllyedt... miképpen a rossz rosszat szül, úgy a jóból is jó lesz.... Isten hogyan volt képes közönyösen tekinteni erre a mézárásra? Minden az ember bűne.

Ahová az ember*(i erőszak – Lipien M.)* beteszi a lábát, ott fű se nő többé!...”

Bruck Edit: Az elveszett kenyér (Európa Kiadó 2022. - 25., 51. és 54. oldalak)

Budapest, 2022. március 15. - Lipien Mihály - a Bokor Katolikus Bázisközösség tagja

HABOS LÁSZLÓ

VERSEK

háború volt

háború volt
vér folyt és könny
s körülötte félelem
tördelt reményt
míg vége nem lett
s itt maradt ó
a megannyi sírhalom
és a lelkeket szaggató
máig megválaszolatlan
miért...
ma üres a szentségtartó
megöszült katonák
voltak a hajnali misén

A megint győzedelmes...

Golyó süvített könnyörtelen hangon,
a gyávák küldték, hogy gyilkoljon,
s célba ért, hol galamb röppent,
s hullott fekete tolla a szent anyaföldre,
kifolyt élénkverés vérből,
s lélek emelkedett fel a fénybe,
s lett mártír a kitagadott ártatlanból,
vad farkasok a szelídek hitt bárányokból,
s került hamar kés és kasza is, éles,
a templomból érkezők kezébe,
s fennhangon buzdítja harcba istenét az ember
a hitnek nevében halált kiáltók vesztére,
s győz az erőszak, a megint győzedelmes,
s erőtlenül áll fel az elvérzett szeretet,
s tüzek gyúlnak, s üli diadalát a halál,
hol fészkébe szárnyal a fekete tollú madár.

Nincsenek virágok a sírokon

Nincsenek virágok a sírokon,
már tavaly sem volt,
a gyilkosokban sem lesz irgalom.

Nincsenek virágok a sírokon,
s már csak suttogok,
saját barátomban sem bízhatok.

Nincsenek virágok a sírokon,
már nincs barátom,
s csak a félelmemet nem titkolom.

Nincsenek virágok a sírokon,
már tavaly sem volt,
csupán a gyilkosomat biztatom.

X-X-X-X